

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA
NAT 2003

FÖLDRAJZ

5-8. évfolyam

A
változat

Készítette:
Jónás Ilona
Vízvári Albertné

TARTALOM

BEVEZETÉS	3
A FÖLDRAJZ TANTÁRGY KERETTANTERVE	4
A tantárgy legfontosabb pedagógiai elképzelései	4
A tantárgy legfontosabb fejlesztési feladatai a képzési szakaszokban	5
A tantárgy céljai	5
A földrajzi-környezeti gondolkodás fejlesztése	5
Értékelési elvek	6
Értékelési szempontok	6
A tananyag elrendezése	7
A tananyag elrendezésének indokai	7
5. ÉVFOLYAM	8
Javasolt óraterv	8
I. Témakör: Tájékozódás a környezetünkben és a térképen	8
II. témakör: Az időjárás, az éghajlat. A talaj	9
III. Témakör: Hazánk: Magyarország	9
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	10
Követelmények a tanév végén	10
6. ÉVFOLYAM	11
Javasolt óraterv	11
I. Témakör: Tájékozódás a Földön	11
II. Témakör: A változó földfelszín	12
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	12
Követelmények a tanév végén	12
Kimeneti követelmények a 6. évfolyam végén	13
7. ÉVFOLYAM	14
Javasolt óraterv	14
I. Témakör: Tájékozódás a földtörténeti időkben	14
II. Témakör: Európán kívüli kontinensek	15
III. Témakör: Európa (É-, Ny-, D-, Kelet-Európa) és Oroszország	15
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	16
8. ÉVFOLYAM	18
Javasolt óraterv	18
I. Témakör: Közép-Európa tájainak és országainak természet- és társadalomföldrajza	18
II. Témakör: Hazánk a Kárpát-medencében	19
III. Témakör: Fejlődésünk társadalmi alapjai	19
IV. Témakör: A hazai tájakon	19
V. Témakör: A magyar gazdaság	20
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak országonként	20
Követelmények a tanév végén	21
Kimeneti követelmények a 8. évfolyam végén	22
9. ÉVFOLYAM	22
Kimeneti követelmények a 8. osztály végén	23
Javasolt óraterv	23
I. Témakör: Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép	24
II. Témakör: A földi szférák	24
III. Témakör: A természetföldrajzi övezetesség	26
IV. Témakör: A természeti és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszere	27
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	28
Követelmények a tanév végén	28

10. ÉVFOLYAM	29
Javasolt óraterv	29
I. Témakör: A világ változó társadalmi-gazdasági képe	30
II. Témakör: A világ régiói, országcsoportjai, országai	30
III. Témakör: A globális problémák földrajzi vonatkozásai	31
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	32
Követelmények a tanév végén	32
Kimeneti követelmények a 10. osztály végén	33

BEVEZETÉS

A NAT 2003 elfogadott dokumentumai alapján a Földünk és környezetünk műveltségi terület célkitűzéseinek, fejlesztési feladatainak megvalósítása az 5. évfolyamon kezdődik. Tartalmi és képességfejlesztési alapozása az Ember a természetben műveltségi területen történik – az alsó tagozatban. A későbbiekben is szoros a kapcsolat közöttük, de a 7. évfolyamtól kezdve a Földünk és környezetünk egyre több szállal kötődik az Ember a társadalomban című műveltségi területhez is.

Kerettantervi elgondolásainkat ezért – a fentiek figyelembe vételével – a műveltségi terület **integrált jellegére**, valamint a feladatainak megvalósításához szükséges legoptimálisabbnak tartott **tantárgyi és tananyagbeli elrendezésre** terveztük.

Megjelenítésére **két variációt** dolgoztunk ki.

Az első szerint az 5., 6. évfolyamon a **természetismeretben** kap helyet. Ennek előnyei: a közvetlen kapcsolódás kiépítése **5. évfolyamon** a magyar tájak, éghajlati jellemzők – természetű növények, valamint a tenyésztett állatok között. (Teljes integrációra nincs lehetőség, mert a tananyagot úgy kell elrendezni, hogy a növények, növényi szervek vizsgálódására a vegetációs időszakban kerüljön sor.) A **6. évfolyamon** a feldolgozott természetföldrajzi fogalmakhoz is jól illeszthetők az erdőkre, vizekre, vízpartokra, füves területekre vonatkozó biológiai ismeretek. Másik előny: a tantárgy óraszám (2 vagy 3) nyugodt, kiegyensúlyozott haladást, gyakori munkáltatást, valamint folyamatos ellenőrzést biztosíthat. Ezt fontosnak tartjuk az alsó tagozati szakasz lezáródása után, de a kisebb óraszámú folytatódó biológia és földrajz számára is a **7. évfolyamban**.

A másik variáció: a Földünk és környezetünk műveltségi terület **földrajzként** már az **5. évfolyamon** indul. Heti egy órás tárgyként viszont sérülékenyebbé válhat. Természetesen, ha a helyi tantervben ezt 1,5 órára emelik – kedvezőbb a helyzet. Így aztán akár ezt is választhatják a kollégák.

A tanterv az **általános iskola** 5-8. évfolyamai részére készült, de tartalmazza a gimnáziumok és szakiskolák első két évfolyamának földrajzi anyagát is. Így a **6 osztályos gimnáziumok** vagy az **általános iskola és gimnázium** együttesét adó oktatási intézmények is használni tudják.

A FÖLDRAJZ TANTÁRGY KERETTANTERVE

A tantárgy legfontosabb pedagógiai elképzelései

A Földünk és környezetünk műveltségi terület tantárgyaként megjelenő földrajz kiemelt fejlesztési elképzelései főként természettudományi és társadalomtudományi ismereteket integráló jellegéből adódnak. Ezért:

- a) az Ember a természetben műveltségi területtel szoros kapcsolatban tartalmilag alapozza a tanulók természettudományos világképét, gondolkodását és szemléletmódját.
- b) A természeti és társadalmi-gazdasági-környezeti folyamatok összefüggéseinek feltárásával, valamint napjaink eseményeinek összekapcsolásával segíti a tanulók:
 - **földrajzi, környezeti gondolkodásának,**
 - **helyi, regionális, globális szemléletének,**
 - **a környezetért felelős magatartásának alakítását.**
- c) A természettudományok és társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek folyamatos alkalmazásával fejleszti a tanulók azon képességeit, amelyekkel tájékozódni tudnak szűkebb és tágabb környezetük jellemzői között – megszerzett ismereteik integrálásával. Alakítja kommunikációs, narratív, döntési, szabálykövető, lényegkiemelő, problémamegoldó, kritikai, a komplex információk feldolgozásával kapcsolatos, együttműködési, életvezetési képességeiket – **kulcskompetenciáik rendszerének elemeit és végül ezek kompetencia-térképpé szerveződését.**
- d) A tantárgy tartalmával, az általa közvetített értékek, az alapvető követelmények és az erre épülő tanulói tevékenységek megszervezésével együttesen szolgálja a tanulók társadalmi-állampolgári, cselekvési kompetenciáinak alakítását: **személyiségük komplex fejlesztését.** Formálja önismeretüket, együttműködési készségüket, akaratukat; **segítve a felnőtt lét szerepeire való felkészülésüket.**

A tantárgy legfontosabb fejlesztési feladatai a képzési szakaszokban

Az 5–6. évfolyam: A természettudományokban begyakorolt értelmezési, megismerési, tanulási technikák, módszerek fejlesztése.

Tájékozódás a földrajzi térben és időben a társadalmi-gazdasági-környezeti folyamatokban, a hazai földrajzi környezetben, a térképen.

A 7–8. évfolyamon: a kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek fejlesztése.

A földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése és feldolgozása – növekvő önállósággal, egyénileg és csoportosan.

Az ismert tér fokozatos kitágítása: a kontinensek megismertetésével a fontosabb földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok, erőforrások, valamint környezeti problémák térbeli elhelyezésével.

A természeti és társadalmi környezet folyamatos változásaiban megnyilvánuló alapvető törvényszerűségek megismertetése. A folyamatok kölcsönhatásainak eredményeképpen létrejövő környezeti változások nyomon követése. A környezetkárosító hatások felismertetése és a következményeik csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékeltetése.

Magyarország földjének, a magyar gazdaság helyzetének és főként európai kapcsolatrendszerének megismertetése a hazához való kötődés megerősítésének érdekében.

A 9–10. évfolyamon: a természetföldrajzi és társadalomföldrajzi, környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések átfogó rendszerekbe helyezésén van a fő hangsúly.

A kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek továbbfejlesztése a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók önálló értelmezésével, értékelésével, feldolgozásával, az ismeretszerzés változatos módjainak megismertetésével, alkalmaztatásával, a permanens önműveléshez szükséges motívumok, szándékok megerősítésével történik.

Alapvető tájékozódás a térképen, a Naprendszerben, az Univerzumban, a Földön.

A világgazdasági folyamatok felismertetése a bennük érvényesülő törvényszerűségek megláttatása: az országcsoportokban, régiókban. A magyarság és Magyarország szerepének értékelése a Kárpát-medencében, Közép-Európában, a földrészen és a világban.

A világ társadalmi-gazdasági kérdéseinek, globális jelenségeinek, összefüggéseinek áttekintése példakön, folyamatokon keresztül.

Tájékozottság kialakítása a legfontosabb környezeti veszélyekről, az emberiség felelősségéről az egészséges környezet megőrzésben, a fenntartható fejlődés globális méretű megszervezésében.

A tantárgy céljai

A természeti és társadalmi folyamatokban való tájékozódás kapcsán megismertetni a tanulókat a szűkebb és tágabb környezetük természeti és társadalmi-gazdasági, valamint környezeti jellemzőivel.

A földrajzi-környezeti gondolkodás fejlesztése

- az általános természeti-társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, tények, folyamatok vizsgálatával; térbeli és időbeli változásaik feltárásával,
- a vizsgálódásokat követő általánosításokkal, szintetizálással, az összefüggések felismertetésével, rendszerbe helyezésével, analóg példák keresésével,
- a kölcsönhatások és következményeik megláttatásával,
- a természettudományok és a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek alkalmaztatásával,
- a történeti-földrajzi szemlélet formálásával,
- a kontinensekre, országcsoportokra, országokra, tipikus tájakra jellemző földrajzi kép kialakításával,
- a termelés eltérő lehetőségeinek, módjainak és teljesítményeinek összehasonlításával,
- a más népek, nemzetiségek, kultúrák, életformák iránti érdeklődés, a tisztelet felkeltésével, a humanista értékrend alakításával,
- a haza földrajzában való tájékozottság bővítésével, a nemzeti azonosságtudat formálásával,
- a sokoldalú és differenciált, a tanulókhöz alkalmazkodó tanítási és tanulási eljárások megvalósításával,
- az információhordozókhoz és az információforrásokhoz való hozzájutás biztosításával,
- a sikeres érettségi vizsgára való felkészítés és felkészülés feltételeinek megteremtésével,
- a felelős állampolgári szerep, a környezetért felelős magatartás motivációjának erősítésével.

Értékelési elvek

Alapvető cél annak vizsgálata, rendelkezik-e a tanuló kellő kompetenciával: hogyan fejlődik tudásának, képességeinek, készségeinek rendszere a földrajz tantárgy által közvetített értékek elsajátításával.

Az egyénre szabott tanulási módszerek ugyancsak az egyénre szóló, sajátos értékelési rendszert kívánának. Ezért kiemelt értékelési elv annak figyelemmel kísérése, hogy mennyit és mely követelmények teljesítésében fejlődött a tanuló önmagához, előző szintjéhez képest.

Az értékelésnek döntően a tevékenységek megnyilvánulásaira, az önálló munkavégzésre és az összefüggések meglátásának különböző szintjeire kell irányulnia – a fokozatosság elve és az életkorra jellemző pszichikus fejlődés figyelembe vételével.

Az alábbiakban felsorolt értékelési szempontok közül **válogatva** azokat kell kiemelni, amelyek a **tanulók életkorához**, a **tananyag jellegéhez** (annak mélységéhez) s a **feldolgozási képességek fokozatos fejlődéséhez**, a **tanulói kompetenciák bővüléséhez igazodnak**.

Értékelési szempontok

A tanuló:

- elsajátította-e a természettudományok és a társadalomtudományok alapvető vizsgálati módszereit?
- ismeri és tudja-e alkalmazni az önálló ismeretszerzés lépéseit?
- képes-e önálló megfigyelésre, kísérletezésre, eszközhasználatra, térképi mérésekre, számítások elvégzésére?
- milyen szinten képes a különféle szöveges és képi információk feldolgozására, földrajzi tartalmának kifejtésére?
- ismeri-e a legfontosabb földrajzi tényeket, jelenségeket, fogalmakat, folyamatokat?
- felismeri-e és tudja-e példákkal bizonyítani a tények, jelenségek közötti hasonlóságokat és különbségeket, oksági összefüggéseket, logikai kapcsolatokat?
- tud-e csoportosítani a megadott szempontok alapján, felismeri-e a csoportosítás szempontjait?
- képes-e a megszerzett ismereteket rugalmasan használni, alkalmazni a különféle földrajzi rendszerekben, új szituációkban és a gyakorlatban?
- hogyan tájékozódik a térképen? Milyen a térképhasználati szintje a szemléleti és a logikai térképolvásás területén?
- képes-e ismereteket szerezni ábrák, képek, tematikus térképek, adatsorok, metszetek, grafikonok, térképvázlatok elemzésével, illetve azok kiegészítésével, készítésével?
- tudja-e a természeti és a társadalmi folyamatok térbeli és időbeli változásait érzékelni, értelmezni, sorrendiségüket megállapítani, példákkal bizonyítani?
- felismeri-e a hazai, az európai és a világgazdasági társadalmi-gazdasági folyamatok összefüggéseit, tendenciáit?
- képes-e a környezet természet- és társadalom alkotta értékeinek felismerésére, sajátosságainak, mennyiségi és minőségi változásainak értékelésére?
- ismeri-e azokat a folyamatokat, amelyek globális környezeti válságjelenségekhez vezetnek?
- felismeri-e a társadalmi-gazdasági modernizáció kedvező és kedvezőtlen társadalmi-gazdasági környezeti következményeit?
- alá tudja-e példákkal támasztani a földrajzi környezet megóvásának szükségességét?
- részévé vált-e személyiségének a környezettudatos magatartás és életvitel?
- rendelkezik-e megfelelő jártassággal az adott témához illeszkedő információs anyagok és információhordozók kiválasztásában és alkalmazásában?
- megfelelő-e kommunikációs képessége az önálló ismeretszerzéshez, az információk tartalmának megértéséhez és elemzéséhez, szelektív felhasználásához; az önálló vélemény kialakításához és annak kifejezéséhez, az érveléshez, a vitához?
- milyen szinten használja a földrajz szaknyelvét?
- hogyan fejlődött a tanulási technikája, megismerési, rögzítési és felidézési módszere?
- képes-e információ- és adatgyűjtésre (pl. könyvtár, internet használatára), ezek feldolgozására; vázlat, feleletterv, kiselőadás, házi dolgozat készítésére; feladatlapok megoldására, önellenőrzésre?
- igényévé, szokásává vált-e az önművelés, a társadalmi-gazdasági-környezeti aktualitások iránti érdeklődés, nyitottság?
- képes-e azonosulni a földrajz által is közvetített értékekkel; hogyan nyilvánul ez meg szokásaiban, életmódjában, együttműködési készségében, személyiségében?

A tananyag elrendezése

- 5. évfolyam:** Tájékozódás környezetünkben és a térképen
Az időjárás, az éghajlat
Hazánk: Magyarország
- 6. évfolyam:** Tájékozódás a Földön
A változó földfelszín
- 7. évfolyam:** Tájékozódás a földtörténeti időben
Az Európán kívüli kontinensek természeti és társadalomföldrajza
É-, Ny-, D-, Kelet-Európa és Oroszország
- 8. évfolyam:** Közép-Európa természeti és társadalomföldrajza
Magyarország természeti adottságai, társadalmi-gazdasági jellemzői
- 9. évfolyam:** Tájékozódás a kozmikus környezetünkben
A földi szférák kialakulása, jellemzői
A természetföldrajzi övezetek
A természeti és a társadalmi-gazdasági-környezeti tényezők összefüggései az övezetekben
- 10. évfolyam:** A világ változó társadalmi-gazdasági képe
Régiók, országcsoportok, országok
Magyarország
Globális környezeti problémák, megoldási lehetőségeik

A tananyag elrendezésének indokai

- 5. évfolyam:** Készítsék elő a térképismeretek Magyarország tanítását – a térképi ismeretszerzés lépéseinek alapozásával. A haza földrajzával „korán” találkozzanak a tanulók.
A közvetlen kapcsolat teremtése az Ember a természetben „Környezetünk élővilága” témakörével, így komplexebbé tenni a hazai tájak jellemzését.
- 6. évfolyam:** A kontinensek későbbi (7. évfolyam) megismerését jól előkészíti a földgömbi tájékozódás és a földfelszín változásai kapcsán feldolgozott természetföldrajzi fogalmak, összefüggések rendszere. Utóbbiakat segítik a biológia – életközösségeket tárgyaló témakörei.
- 7. évfolyam:** A kontinensekre vonatkozó ismeretanyag azok jellegzetességeit, tipikus tájait emeli ki. Részletesebben csak a világgazdaság jelentősebb országaival foglalkozik. A távoli kontinensektől halad a megismerés Európa felé. A kontinensek természetföldrajzának feldolgozását segíti a biológia azonos évfolyamának távoli tájak életközösségeit bemutató témaköre.
- 8. évfolyam:** Közép-Európával, Magyarországgal „érettebb” korokban ismerkedjenek meg a tanulók. A társadalmi-gazdasági folyamatok összefüggéseit, hatásait így hazai példákkal támaszthatják alá.
- 9. évfolyam:** A megelőző évfolyamok kontinens- és országföldrajzi ismereteinek alkalmazásával itt lehet a leghatékonyabban szintetizálni, általánosítani a csillagászati, a térképészeti, a geoszférákra és a földrajzi övezetekre vonatkozó tudásanyagot. Beépülhetnek a már megszerzett fizikai, kémiai ismeretek és összefüggések is.
A természeti és a társadalmi környezet kölcsönhatásait feldolgozó témakör pedig logikus átvezetést biztosít a 10. évfolyam általános társadalomföldrajzához (népesség, települések).
- 10. évfolyam:** Tananyaga a világ változó társadalmi-gazdasági képét és globális környezeti problémáit a „legérettebb”, az e kérdések iránti legnyitottabb korban közvetíti a tanulóknak: felkészítve őket arra, hogy folyamatosan kövessék a társadalomföldrajzi változásokat, és megújítsák földrajzi-környezeti ismereteiket.

5. ÉVFOLYAM

A földrajz 5. évfolyamtól önálló tantárgy is lehet. Céljai, tartalma, fejlesztési feladatai természetesen megegyeznek a komplex tantárgyként tanítható természetismeretben – kevésbé részletesen – már felsoroltakkal.

Évi óraszám: 37

Heti óraszám: 1

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Tájékozódás a környezetünkben és a térképen	5	1	1	7
II. Az időjárás, az éghajlat. A talaj	4	2	2	8
III. Hazánk, Magyarország	15	2	2	19
Év eleji, év végi ismétlés	–	3	–	3
Összesen	24	8	5	37

A tantárgy alapoza az 1–4. évfolyamon

Az Ember és természet műveltségi területben.

Tájékozódás a térben. Irányok, távolságok, hosszak, nagyságok felismerése. Az anyag nyersanyagból terméké alakulásának megismerése. Egyéni és közösségi környezetvédelmi, cselekvési formák.

Az Ember és társadalom műveltségi területben.

A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. Helyszínek modellezése. Ismerkedés a környék, a lakóhely természeti értékeivel, a helyi hagyományokkal. Mit jelent, hogy magyarok vagyunk?

I. Témakör: Tájékozódás a környezetünkben és a térképen

Célok:

- Kiterjeszteni a tanulók tájékozódásra vonatkozó ismereteit, továbbfejleszteni az ezekkel kapcsolatos készségeit.
- Megláttatni a térkép ábrázolásmódja és a valóság közötti összefüggést.
- Felismertetni a térképi ábrázolás korlátait.
- Megismertetni a térkép jelrendszerét és használatában megfelelő begyakorlottságot szereztetni a tanulókkal.
- Megalapozni a szemléleti térképolvasást.
- Fejlesztzeni az ismeretszerzési, feldolgozási képességeket a térképi ismeretek használatával.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A térkép. Világtájak a valóságban és a térképen.	A tájékozódással kapcsolatos ismeretek rendszerezése. A valóság és a térkép összevetése. Vázlatrajz készítése a lakóhelyről és környékéről.
A domborzat és a vizek térképi ábrázolása. A megyetérkép.	Eligazodás a domborzati-vízrajzi, közigazgatási, egyszerű tematikus és a lakóhelyi környezetet ábrázoló térképeken. A térkép jelkulcsának használata.
A tájékozódás gyakorlása Magyarország térképén.	A térképolvasás lépéseinek alkalmaztatása a szemléleti térképolvasás szintjén.

II. témakör: Az időjárás, az éghajlat. A talaj

Célok:

- Kibővíteni, rendszerezni a tanulók időjárással kapcsolatos megfigyeléseit.
- Felismertetni az időjárási jelenségekben megjelenő törvényszerűségeket, kölcsönhatásokat.
- Megismertetni az időjárás elemeinek szerepét annak alakulásában.
- Ráébresztteni a tanulókat az időjárás változékonyságára és az éghajlat viszonylagos állandóságára.
- Bemutatni hazánk éghajlatának jellemzőit.
- Jártasságot kialakítani az éghajlattal kapcsolatos információk feldolgozásában (tematikus térképek, diagramok).
- A talaj jelentőségének felismertetése.
- A talajvédelem fontosságának megértetése.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A levegő hőmérséklete és mérése. A szél és a csapadék. Időjárási térképek vizsgálata. Az időjárás és az éghajlat. Hazánk éghajlata. A talaj és vizsgálata.	Megfigyelésekkel, észlelésekkel nyomon követni az időjárás elemeinek térbeli és időbeli változásait, kölcsönhatásait. Kísérletekkel alátámasztani a természetben tapasztalható jelenségeket, folyamatokat. A halmazállapot-változásokról tanult összekapcsolása az időjárási jelenségekkel. Számítások: a hőmérséklet napi-, évi ingadozása, a középhőmérséklet. Tematikus térképek, diagramok elemzésével összegyűjtetni hazánk éghajlatának jellemzőit. A talaj összetevőinek vizsgálata. A talaj és a növénytermesztés összefüggéseinek felismertetése. A talaj védelmének indoklása. Rendszeres megfigyelések, mérések, vizsgálódások végeztetése önállóan és csoportmunkában, tanári segítséggel.

III. Témakör: Hazánk: Magyarország

Célok:

- A tájékozódás kiterjesztése a magyarországi nagytájakra.
- A kialakulásukban résztvevő folyamatok megértetése.
- Összefüggések megláttatása a kialakulásuk folyamatai és mai felszínük között.
- Képet adni az egyes tájak felszínéről, éghajlati jellemzőiről, vizeiről, legfontosabb környezeti értékeiről.
- Az alapvető földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok térbeli elhelyezése.
- A földrajzi környezetre kifejtett egyéni, társadalmi hatások és a belőlük adódó problémák felismerése, a megoldási módok keresése.
- A hazai tájak természeti és társadalmi-gazdasági értékeinek megismertetésével a hazánkhoz való kötődés alakítása, a nemzettudat fejlesztése, Magyarország nemzetközi hírének megismertetése, tudatosítása.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Hazánk a Kárpát-medencében. Az Alföld: Nagykunság, Hortobágy, Kiskunság, Mezőgazdaság és élelmiszeripar hazánk legnagyobb táján. Települések az Alföldön. A Kisalföld. Az Alpokalja. A Dunántúli-dombság. A Dunántúli-khg.	Hazánk elhelyezése Közép-Európában, a Kárpát-medencében. A felszínfejlődés fő folyamatainak megértése a magyarországi tájak példáin. Kép kialakítása a nagytájokról, a földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezésével és feldolgozásával egyéni és csoportmunkában: – a lényeg kiemelésével, a hasonlóságok és különbségek észrevételével, – ábrák, képek, adatsorok, diagramok elemzésével, összehasonlításokkal, – tények, szöveges információk ábrázolásával, – következtetések megfogalmazásával.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>Élet a hegységekben. A Balaton. Az Északi-khg. Élet az Északi-khg.-ben és a medencékben. Az adott tájaknál: a Hortobágyi – a Kiskunsági-, a Fertő-Hanság-, a Balaton-felvidéki-, az Őrségi-, az Aggteleki Nemzeti Park. (A többi a 6. évfolyamos természetismeret tananyagában: az erdő, a vizes élőhelyek, a mező életközösségeinél). Budapest.</p>	<p>Az életmódban, szokásokban bekövetkezett változások érzékeltetése példák segítségével, megadott szempontokkal. A magyarországi nagytájak összehasonlítása. Hasonló és eltérő földrajzi jellemzőik megkeresése. A társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok kapcsolatainak, összefüggéseinek felismertetése példákon keresztül. Annak beláttatása, hogy a környezet megóvásáért mi is felelősök vagyunk. A személyes cselekvés gyakorlatának és lehetőségeinek vizsgálata konkrét példákon. Az alapvető szakkifejezések használata. A topográfiai fogalmak leolvasása a térképről, elhelyezése a munkatérképen. Gyűjtemények, tablók közös összeállítása közvetlen irányítással: – a magyarországi tájakról, településekről, – a nemzeti parkokról, a fővárosról.</p>

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

Aggteleki-karszt, Alföld, Alpokalja, Ausztria, Bakony, Borsodi-medence, Börzsöny, Budai-hg., Bükk, Cserhát, Dunántúli-dombság, Dunántúli-khg., Duna-Tisza-köze, Dunazug-hegység, Északi-khg., Gellért-hegy, Hortobágy, Horvátország, János-hegy, Kárpát-medence, Kékes, Kisalföld, Kiskunság, Kőszegi-hg., Mátra, Mecsek, Mezőföld, Nagykunság, Pesti-síkság, Románia, Somogyi-dombság, Soproni-hg., Szerbia és Montenegró, Szlovákia, Szlovénia, Tiszántúl, Tolnai-dombság, Velencei-hg., Vértes, Visegrádi-hg., Zalai-dombság, Zempléni-hg.

Balaton, Bodrog, Csepel-sziget, Dráva, Duna, Fertő tó, Ipoly, Kis-Balaton, Kőrös, Maros, Mohácsi-sziget, Rába, Sajó, Sió, Szigetköz, Tihanyi-fsz., Tisza, Tisza-tó, Velencei-tó, Zagyva, Zala, Aggteleki N. P., Balaton-felvidéki N. P., Balatonfüred, Budapest, Debrecen, Eger, Fertő-Hanság N. P., Győr, Hortobágyi N. P., Kiskunsági N. P., Kőszeg, Miskolc, Őrségi N. P., Pécs, Siófok, Sopron, Szeged, Veszprém.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- ismerje a térkép ábrázolásmódja és a valóság közötti kapcsolatot,
- a térkép jelkulcsának használatával igazodjon el – elemi szinten – Magyarország domborzati-vízrajzi, közigazgatási és egyszerű tematikus térképein,
- ismerje az időjárási elemek területi, időbeli eltérései közötti összefüggéseket,
- fogalmazza meg, milyen az aktuális időjárás,
- tudjon különbséget tenni az időjárás és az éghajlat között,
- ismerje hazánk éghajlatának jellemzőit,
- ismerje fel a legfontosabb felszínformákat a valóságban és a térképen,
- tudja azonosítani leírások, jellemző álló- vagy mozgóképek alapján hazánk nagytájakait. Értse a felszínük kialakításában résztvevő folyamatok egymásutánosságát, egyidejűségét – összhatását,
- tudjon példákat mondani a hazai nagytájak természeti-társadalmi-környezeti értékeire,
- ismerje fel a környezetében tapasztalható környezetkárosító tevékenységeket, folyamatokat. Értse és tudja, hogy élő és élettelen környezetének állapotáért ő is felelős,
- használja megfelelő biztonsággal a szaknyelvet és az önálló ismeretszerzés megismert technikáit.

6. ÉVFOLYAM

Évi óraszám: 37

Heti óraszám: 1

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Tájékozódás a Földön	10	3	3	16
II. A változó felszín	12	2	3	17
Év eleji, év végi ismétlés	–	4	–	4
Összesen	22	9	6	37

Alapozás az Ember a természetben műveltségi területen (környezetismeret): A természeti környezetnek, mint a világ védelemre szoruló részének értelmezése. Tájékozódás egyszerű forrásanyagokban – tanári segítséggel. A változások okainak megnevezése. Egyszerű képi és szöveges információk olvasása. Ismerkedés a természet megfigyelhető ciklusával. A Föld alakjával kapcsolatos tudományos kép alapozása.

Elemi ismeretek gyűjtése az égitestekről. Egyéni és közösségi környezetvédelmi cselekvési formák kialakítása.

Az Ember és társadalom műveltségi területen: Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata, viszonyítások.

I. Témakör: Tájékozódás a Földön

Célok:

- A tájékozódásról tanultak kiterjesztése a földgömbi ismeretek elsajátításával.
- A tájékozódáshoz szükséges szempontok – irány és távolság – megerősítése a földrajzi fokhálózat megismertetésével, használatával.
- A térbeli elvonatkoztatás képességének továbbfejlesztése árnyaltabb és biztosabb képzetek kialakításával.
- A természettudományos gondolkodáshoz szükséges képességek alapozása a természeti folyamatok, összefüggések, törvényszerűségek megismertetésével.
- A kulcskompetenciákkal kapcsolatos képességek alapozása.
- Az értelmes, összefüggésekre épülő tanulás eljárásainak gyakoroltatása a tankönyvi és egyéb információhordozók felhasználásával.
- A tanulás iránti motiváció felkeltése, fenntartása örömteli tanulási élményekkel.
- A környezettudatos magatartás alapozása.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Mi van a Föld felszínén? A szélességi körök. A hosszúsági körök. A földrajzi fokhálózat.	Bővíteni a tájékozódással kapcsolatos ismereteket a földrajzi fokhálózat megismertetésével. Hazánk földrajzi helyzetének meghatározása. A helymeghatározás lépéseinek begyakoroltatása.
Kontinensünk Európa, hazánk helye Európában.	Megismertetni a tanulókat a Föld gömb alakjával és a gömb alak miatt kialakuló éghajlati övezetességgel.
A nappalok és éjszakák váltakozása.	A Föld mozgásai és a napi, évi időszámítás közötti összefüggések megláttatása.
Az évszakok váltakozása.	A Föld Nap körüli keringésének és a tengelyferdeség szerepének felismertetése az évszakok kialakulásában. Az égitestek (Nap, Föld) helyzetének modellezése a különböző napszakokban és évszakokban.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Éghajlati övezetek. Az éghajlatalakító, módosító tényezők. Európa éghajlatai.	A Nap napi és évi látszólagos mozgásának megfigyeltetése az égbolton. Az éghajlati övezetek jellemzése. Az éghajlatot alakító tényezők hatásának megfigyelése: diagramokon, tematikus térképeken.

II. Témakör: A változó földfelszín

Célok:

- Kibővíteni, rendszerezni a tanulók felszínformákra vonatkozó ismereteit.
- Felismertetni a földfelszín változásait okozó fizikai, kémiai jelenségeket.
- Megértetni a változások törvényszerűségeit a külső erők felszínformálása kapcsán.
- Megismertetni a felszínformák kialakulásának folyamatát, a talaj keletkezését.
- A környezetben lejátszódó folyamatok időbeliségének felismertetése.
- Észrevétni az emberi tevékenység felszínformáló hatását.
- Alakítani a tanulók felelős magatartását a táj, a környezet értékeinek megóvása érdekében.
- Felkelteni érdeklődésüket a földrajzi-környezeti adottságok iránt.
- Az információhordozók használatában való begyakorlottság alakítása egyéni és csoportmunkák során.
- Az alapvető szakkifejezések megismertetése és helyes használatának gyakorlása.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A hegységek keletkezése: – gyűrthegységek – röghegységek – vulkáni hegységek. A síkságok (alföldek) kialakulása. A földfelszín kőzetei. A kőzetek vizsgálata. A talaj keletkezése. Talajfajták. Folyóvizek, állóvizek. Felszín alatti vizek. A víz körforgása. A belső és a külső erők.	Oksági kapcsolatok felismertetése a fizikai, kémiai változások és a földrajzi jelenségek között. A földfelszínnel és kialakulásával kapcsolatos konkrét fogalmak kialakítása kísérletekkel, megfigyelésekkel, elemzésekkel, általánosításokkal. A fogalmak közötti kapcsolatok észrevétnetése. Csoportosítások, rendszerezések végzése – tanári segítséggel. A földfelszín kialakulásában résztvevő folyamatok értelmezése, leírása – egyidejűségük, egymásutánosságuk érzékeltetése. Rajzos ábrázolásuk. A szakkifejezések pontos használata. Tájékozottság alakítása az információhordozók önálló használatában: homokasztali munkákban, kép-, ábraelemzésekben, egyszerű kőzet- és talajvizsgálatokban, tematikus térképek olvasásában. Az együttműködés készségeinek alakítása az ismeretszerzésben, az ismeretek feldolgozásában, alkalmazásában.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

Adriai-tenger, Afrika, Atlanti-óceán, Ausztrália, Antarktisz, Amerika, Ázsia, Csendes-óceán, Eurázsia, Európa, Fekete-tenger, Földközi-tenger, Indiai-óceán, Jeges-tenger, Kaszpi-tenger.
Alpok, Badacsony, Etna, Kárpátok, Pó-síkság, Román-alföld, Urál, Vezúv.
Burgenland, Erdély, Észak-, Nyugat-, Dél-, Kelet- és Közép-Európa, Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság.
Baktérítő, Déli-sark, déli-sarkkör, Egyenlítő, Északi-sark, északi-sarkkör, Ráktérítő.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- tudjon tájékozódni a Földön: a kontinensek és az óceánok egymáshoz viszonyított helyzetének meghatározásával, valamint a földrajzi fókálózat segítségével,
- helyezze el Magyarországot Európában és a mérsékelt éghajlati övezetben,
- ismerje a Föld gömb alakja és az éghajlati övezetek kialakulása közötti oksági összefüggést,
- tudja megmagyarázni a Föld tengely körüli forgásával a nappalok-éjszakák váltakozását,

- ismerje fel a Nap–Föld viszonyának modellezése segítségével a Föld Nap körüli keringése (a tengelyferdeség) és az évszakok kialakulása közötti összefüggést,
- tudjon példákat mondani a földfelszín kialakulásában, a talaj keletkezésében résztvevő folyamatokra. Ismerje fel egymásutániságukat vagy egyidejűségüket,
- ismerje a felszín, az éghajlat és a folyók jellemzői közötti összefüggéseket,
- ismertesse a víz körforgásának, a külső erők munkájának folyamatait,
- ismerjen fel néhány jellemző kőzetet,
- legyen képes mérések, vizsgálódások önálló végzésére megadott szempontok alapján egyénileg és csoportosan.

Kimeneti követelmények a 6. évfolyam végén

A 6. évfolyam végén a tanuló:

- tudjon tanári segítséggel méréseket, vizsgálódásokat végezni, tapasztalatait a megadott szempontok alapján összegezni,
- ismerje fel, mondjon példákat a megismert kölcsönhatásokra, ok-okozati összefüggésekre,
- legyen jártas a földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezésében, feldolgozásában: a lényeg kiemelésében, hasonlóságok és különbségek észrevételében; adatok, adatsorok, diagramok, ábrák elemzésében, tények, információk ábrázolásában,
- tudjon egyszerű térképvázlatokat készíteni,
- tájékozódjon elemi szinten a térképen – Magyarország térképén, a földgömbön – a földrajzi fókuszát segítségével,
- használja a térképet egyszerű földrajzi ismeretek megszerzésére,
- ismerje Magyarország nagytájainak leglényegesebb jellemzőit,
- tudjon példákat mondani a hazai tájak természeti és társadalmi-gazdasági-környezeti értékeire,
- tudja felsorolni, a földgömbön megmutatni a kontinenseket, óceánokat,
- tudjon szemléletes képet adni az éghajlati övezetekről,
- lássa be a természet védelmének fontosságát. Nyilvánuljanak meg szokásaiban, viselkedésében a természetvédő magatartás elemei.

7. ÉVFOLYAM

Évi óraszám: 55,5

Heti óraszám: 1,5

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Tájékozódás a földtörténeti időkben	3	–	–	3
II. Európán kívüli kontinensek				
Afrika, Ausztrália, Antarktisz	6	1	2	9
Afrika	7	1	2	10
Ázsia	8	1	2	11
III. Európa (É-, Ny-, D-, Kelet-Európa) és Oroszország	15	2	2	19
Év eleji, év végi ismétlés	–	3	–	3
Összesen:	39	8	8	55

Célok:

- A tanulók világtképének, földrajzi-környezeti gondolkodásának alapozása, meglévő ismereteik továbbfejlesztése, elmélyítése, differenciálása.
- A környezet kölcsönhatásaiban és a regionális kérdésekben való tájékozottság fejlesztése:
 - a kontinensek természetföldrajzi jellemzőinek megismertetésével,
 - a legjelentősebb országok, országcsoportok és tipikus tájaik bemutatásával,
 - a természeti adottságok – települések – életmód – gazdálkodás összefüggéseinek vizsgálatával,
 - a társadalmi-gazdasági életben jelenlévő többirányú függőség bemutatásával,
 - a gazdasági körülmények, hagyományok és az adott helyen élő emberek gondolkodásmódja, világszemlélete közötti kapcsolatok felismertetésével.

A földi környezet értésén, ismeretén és a belső motivációkon alapuló környezettudatos magatartás, életmód alapozása.

A földrajzi-környezeti tudás folyamatos gyarapítására irányuló igény fejlesztése.

A kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek alakítása.

Gyakorlottság a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók kiválasztásában, az információk feldolgozásában egyénileg és csoportosan.

I. Témakör: Tájékozódás a földtörténeti időkben

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A földtörténet időegységei, eseményei.	A földtörténeti múlt eseményeinek időrendbe helyezése. A földtörténeti folyamatok időtartamának összehasonlítása a történelmi időszámítással.

II. Témakör: Európán kívüli kontinensek

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>Afrika. Helyzete, népessége. Kialakulása, felszíne. Éghajlata, természetes növénytakarója, vizei. A trópusi Afrika mezőgazdasága. Ásványkincsek és hasznosításuk.</p> <p>Ausztrália, Óceánia. Sarkvidékek.</p> <p>Amerika. Fekvése, benépesülése, népessége. Kialakulása, felszíne. A természetföldrajzi övezetesség a kontinensen. Az USA. Mexikó. Brazília.</p> <p>Ázsia. Fekvése, népessége. Kialakulása, felszíne. Földrajzi övezetesség. Ázsiában. Kína. Japán. Dél-Ázsia. India. DK-Ázsia. DNY-Ázsia.</p>	<p>A jellegzetes földi képződmények, alapvető természeti és társadalmi jelenségek, folyamatok, összefüggések felismertetése az egyes kontinenseken.</p> <p>A természetföldrajzi és regionális társadalmi-gazdasági folyamatok egymásutánosságának, időbeli fejlődésének bemutatása példákon.</p> <p>A földrészek, tipikus tájak, országok természeti és társadalmi jellemzőinek, kölcsönhatásainak, összefüggéseinek értelmezése. A gazdasági élet jelenségeinek, kölcsönhatásainak felismertetése.</p> <p>A társadalmi-gazdasági élet eseményei és az egyes országok fejlődése közötti kapcsolat megérttetése.</p> <p>Gazdasági mutatók összehasonlításával hasonlóságok, különbségek kiemelése.</p> <p>A népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai és a gondolkodásmódjuk, világszemléletük összefüggéseinek felismertetése.</p> <p>Az emberi tevékenységek okozta környezetkárosító folyamatok és megelőzésük, elhárításuk lehetőségeinek bemutatása.</p> <p>Példákkal alátámasztani a nemzetközi összefogás szükségességét.</p> <p>Tájékozódás a különböző méretarányú, tartalmú és tematikus földrajzi térképeken.</p> <p>Az eligazodáshoz szükséges topográfiai fogalmak ismerete, elhelyezése a térképen. Jellemzők megfogalmazása.</p> <p>Az egyéb földrajzi információhordozók kiválasztására, használatára való képesség alakítása.</p>

III. Témakör: Európa (É-, Ny-, D-, Kelet-Európa) és Oroszország

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>Európa fekvése, felosztása, népessége. A kontinens természetföldrajzi képe. Az Európai Unió általános jellemzői. Észak-Európa országainak hasonló és eltérő társadalomföldrajzi képe. Franciaország. Nagy-Britannia, Egyesült Királyság. Átalakuló ipari körzetek Ny-Európában. Dél-Európa országainak társadalomföldrajzi képe. Olaszország. Spanyolország. A Balkán-térség földrajzi adottságai. Horvátország, Szerbia és Montenegró. Kelet-Európa társadalomföldrajzi képe. Ukrajna. Oroszország – két kontinens országa.</p>	<p>Könyvtárhasználat, újságok, tájékoztató kiadványok felhasználása, adatgyűjtés az internetről.</p> <p>Vizsgálódás a föld- és környezettudományok szempontjai szerint: grafikonokkal, adatsorok elemzésével.</p> <p>A megfigyelések, ismeretek szóbeli megfogalmazása szakki-fejezések használatával. Kifejezésük írásban, rajzban. Ábrázolásuk grafikusán és egyszerű térképeken.</p> <p>Kiselőadások, leírások készítése, viták; tablók összeállítása.) Véleményalkotás a megfigyelések alapján.</p> <p>A környezetben történő események reális értékelése.</p> <p>Az országok megismeréséhez használatos algoritmusok kialakítása, bővítése.</p> <p>A speciális földrajzi adottságok megismertetéséhez: szempontok megadása, gyűjtőmunkák, elemzések készítése.</p> <p>Az újságok híreiben hazánk és a szomszédos országok társadalmi, gazdasági kapcsolatainak nyomon követése, példák keresése.</p> <p>Adatok ábrázolása, összehasonlítása.</p>

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A kontinenseknél felsoroltak már nem szerepelnek az országoknál. A kiemelt országokat vastag betűk jelzik.

Eurázsiai-hegységrendszer, Pacifikus-hegységrendszer

Afrika: Gibraltári-szoros, Guineai-öböl, Madagaszkár, Szezi-csatorna, Vörös-tenger, Atlasz, Dél-afrikai-magasföld, Etióp-, Kelet-afrikai-magasföld, Kilimandzsáró-csoport, Kongó-medence, Szahara, Szudán.

Dél-afrikai Köztársaság, Egyiptom, Kairó, Kongó, Niger, Nílus, Száhel-övezet, Viktória-tó, Zambézi, Tanganyika-tó.

Ausztrália, Óceánia, sarkvidékek: Antarktisz, Arktisz, Ausztrál-alföld, Murray, Nagy-Korallzátony, Nagy-Vízválasztó-hg., Ny-ausztráliai-öböl, Új-Guinea, Új-Zéland.

Ausztrál Államszövetség, Canberra, Melbourne, Sydney.

Amerika: Antillák, Észak-, Dél-, Közép-Amerika, Floridai-fsz., Golf-áramlás,

Grönland, Hawaii-szigetek, Jeges-tenger, Kaliforniai-félsziget, Karib-szigetek, Labrador-félsziget, Latin-Amerika, Mexikói-öböl, Panama-csatorna.

Amazonas-medence, Andok, Appalache-hegység, Brazil-felföld, Guyanai-hegyvidék, Kanadai-öböl, Kordillerák, Mexikói-fennsík, Mississippi-alföld, Parana-alföld, Patagónia, Préri, Sziklás-hegység.

Amazonas, Colorado, Mississippi, Nagy-tavak, Parana, La Plata, Szent Lőrinc-folyó.

Amerikai Egyesült Államok: Alaszka, Washington, Chicago, New York, Houston, New Orleans, Los Angeles, San Francisco.

Argentína: Buenos Aires.

Kanada: Ottawa.

Kuba.

Venezuela.

Mexikó: Mexikóváros.

Brazília: Brazíliaváros, Sao Paulo, Rio de Janeiro.

Ázsia: É-, Belső-, K-, D-, DK-, DNy-Ázsia.

Arab-, Hindusztáni-, Indokínai-félsziget, Indonéz-szigetvilág, Fülöp-szigetek, Japán-szigetek, Japán-tenger, Jeges-tenger.

Kaszipi-tenger, Kis-Ázsia, Koreai-félsziget, Maláj-félsziget, Perzsa-öböl.

Altáj, Arab-öböl, Csomolungma, Dekkán-fennsík, Dél-kínai-hegyvidék, Himalája,

Közép-szibériai-fennsík, Pamír, Tien-san, Urál.

Gobi, Hindusztáni-alföld, Kaszpi-mélyföld, Kínai-alföld, Mezopotámia-alföld, Nyugat-szibériai-alföld, Szibéria, Tibet.

Aral-tó, Jangce, Indus, Gangesz, Jenyiszej, Léna, Ob, Sárga-folyó, Tigris, Urál-folyó, Bajkál-tó.

India: Új-Delhi, Calcutta, Mumbai; Indonézia, Irak: Bagdad; Irán, Izrael,

Japán: Tokió, Oszaka.

Kína: Peking, Sanghaj, Kanton, Hongkong.

Koreai-Köztársaság: Szöul.

Szauz-Arábia, Szingapúr, Tajvan, Thaiföld, Törökország: Ankara, Isztambul.

Európa: Balti-tenger, Északi-tenger, Fekete-tenger, Földközi-tenger, Adriai-tenger, Jeges-tenger, La Manche.

Appennini-félsziget, Balkán-félsziget, Boszporusz, Brit-szigetek, Ciprus, Észak-atlanti-áramlás, Izland, Kréta, Pireneusi-félsziget, Skandináv-félsziget, Szicília.

Alpok, Appenninek, Balkán-hg., Balti-öböl, Bretagne, Dinári-hg., Etna, Finn-tóvidék, Francia-középhegység, Kárpátok, Kárpát-medencevidék, Kaukázus, Mont Blanc, Német-középhegység, Pennine-hg., Pireneusok, Skandináv-hg., Urál, Vezúv.

Donyec-medence, Germán-alföld, Holland-mélyföld, Kelet-európai-síkság, Mezeta, Lengyel-alföld, Londoni-medence, Párizsi-medence.

Dnyeper, Don, Duna, Elba, Ladoga-tó, Loire, Pó, Rajna, Rhône, Szajna, Temze, Urál folyó, Volga.

Észak-, Nyugat-, Dél-, Kelet-Európa, Közép-Európa.

A fentiekén kívül, országonként

Albánia: Tirana, Belgium: Brüsszel. Bosznia-Hercegovina: Sarajevo. Bulgária: Szófia. Dánia: Koppenhága. Észtország. Fehéroroszország: Minszk. Finnország: Helsinki.

Franciaország: Lotaringia, Párizs, Marseille, Le Havre, Lyon, Strasbourg. Görögország: Athén. Hollandia: Amszterdam, Hága, Rotterdam.

Horvátország: Dalmácia, Száva, Zágráb, Dubrovnik, Fiume (Rijeka).

Írország: Dublin. Izland: Reykjavík. Lettország. Litvánia. Luxemburg. Macedónia: Skopje. Moldova: Chişinău.

Nagy-Britannia Egyesült Királyság: Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország, London, Birmingham, Glasgow, Manchester.

Norvégia: Osló.

Olaszország: Róma, Genova, Milánó, Nápoly, Torino, Vatikán, Velence.

Oroszország: Moszkva, Murmanszk, Novoszibirszk, Szentpétervár, Volgográd.

Portugália: Lisszabon.

Spanyolország: Madrid, Barcelona.

Svédország: Stockholm, Göteborg.

Szerbia és Montenegro: Podgorica, Vajdaság, Belgrád, Szabadka, Újvidék.

Ukrajna: ÉK-i Kárpátok, Kárpátalja, Kijev, Beregszász, Csap, Munkács, Odessza, Ungvár, Vereckehágó.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- ismerje a kontinensek fő természetföldrajzi vonásait. Tudja ezeket a fekvés, felszín, kialakulás és a földrajzi övezetesség összefüggésrendszerében vizsgálni,
- tudja értelmezni az egyes földrészek, tájak, országok természeti és társadalmi jellemzőinek összefüggéseit, kölcsönhatásait,
- ismerje a kontinensek, tipikus tájak és országok regionális sajátosságait, a közöttük lévő hasonlóságokat, különbségeket, kapcsolataik rendszerét,
- támassza alá példákkal a gazdasági élet jelenségeinek kölcsönhatásait,
- ismerjen a tanult térségben környezetkárosító folyamatokat, tevékenységeket és az elhárításukra (megelőzésükre) tett intézkedéseket,
- tudja használni a térképet információszerezésre a szemléleti- és tanári segítséggel az okfejtő térképolvasás szintjén,
- mutassa meg (jelölje be kontúrtérképen) a tanult topográfiai fogalmakat, kapcsolja hozzájuk jellemző földrajzi tartalmukat.

8. ÉVFOLYAM

Évi óraszám: 55,5

Heti óraszám: 1,5

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Közép-Európa	11	1	1	13
II. Hazánk a Kárpát-medencében	7	1	1	9
III. Fejlődésünk társadalmi alapjai	5	1	1	7
IV. A hazai tájakon	10	1	2	13
V. A magyar gazdaság	7	1	1	9
Év eleji, év végi ismétlés	–	4	–	4
Összesen:	40	9	6	55

Célok:

- A tanulók világképének, környezeti gondolkodásának továbbfejlesztése Közép-Európa, a Kárpát-medence és Magyarország ismeretanyagának elsajátításával.
- A természeti- és társadalmi folyamatokban való tájékozottság bővítése az európai természeti, társadalmi, kulturális és tudományos értékek megismertetésével.
- A környezet kölcsönhatásaiban és a regionális kérdésekben való tájékozottság fejlesztése.
- A reális alapokon nyugvó nemzet- és Európa-tudat kialakítása, a hazához való kötődés formálása:
 - Közép-Európa és a Kárpát-medence természetföldrajzi- és társadalomföldrajzi összefüggéseinek megismertetésével,
 - a kontinensrész legfontosabb országainak, tipikus tájainak tárgyalásával,
 - a különböző népek, nemzetiségek, társadalmi csoportok értékei, életmódja iránti érdeklődés, a másság tiszteletének kialakításával,
 - Magyarország kedvező és kedvezőtlen természeti adottságainak társadalmi-gazdasági lehetőségeinek, nemzeti értékeinek, a világban elfoglalt helyének bemutatásával.
- A tanulók környezetfeltő szemléletének, környezetet óvó magatartásának formálása a Kárpát-medence és a haza környezeti értékeinek megismertetésével – a közösségeik, országuk, régiójuk problémáinak megoldásában való részvétel szándékának felébresztésével – és az aktív részvétel készségeinek fejlesztésével.

I. Témakör: Közép-Európa tájainak és országainak természet- és társadalomföldrajza

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Közép-Európa természeti képe és társadalomföldrajzi vonásai. Németország. Lengyelország. Csehország.	Az egyes tájak, országok természeti és társadalmi jellemzőinek, azok összefüggéseinek értelmezése. Annak felismertetése – példákon keresztül –, hogy az egyes népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai hogyan befolyásolhatják gazdasági fejlődésüket, gondolkodásmódjukat. A gazdasági élet jelenségeiben, folyamataiban megnyilvánuló kölcsönhatások felismertetése, egyszerű értelmezése. A társadalmi-gazdasági különbségek vizsgálata tematikus térképek, diagramok, adatok, adatsorok elemzésével. Gazdasági mutatók összehasonlítása.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Az Alpok és az alpi országok. Ausztria, Szlovénia. A Kárpátok és országai: Szlovákia, Románia.	Gyűjtőmunka az emberi tevékenységek által okozott környeztkárosító folyamatokról. Tájékozódás a környeztkárosító hatások elhárítására irányuló nemzetközi erőfeszítésekről. A topográfiai fogalmak elhelyezése körvonalas munkatérképeken.

II. Témakör: Hazánk a Kárpát-medencében

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Magyarország helyzete Európában és a Kárpát-medencében. A földtörténeti múlt eseményei hazánk földjén. Átmeneti jellegű éghajlat. Vizek a mélyben és a felszínen. Küzdelem a vizek ellen, harc a vizekért. Erdős pusztából kultúrtáj. Környezetünk állapota és védelme.	Magyarország földjének részletes megismertetése, kitekintéssel a Kárpát-medence egészére. Eligazodás a földtörténeti múltban és magyarországi képződményeiben folyamatábrák, táblázatok, tematikus térképek felhasználásával. Az időjárás és éghajlat elemeinek tanulmányozása tematikus térképeken, éghajlati diagramokon. Időjárási előrejelzések elemzése, következtetések. A folyók jellemzőinek összevetése a domborzati térképekkel, a vízgyűjtő területek éghajlati adottságaival. Gyűjtőmunka a vízgazdálkodással kapcsolatos tervekről, létesítményekről. Környezetvédelmi felhívás, plakát készítése a környezetben található növény- és állatritkaságokról. Vizsgálatok, kísérletek végzése a talajalkotók kimutatására. A közvetlen környezet víz-, levegő-, talajszennyező forrásainak felderítése, kiselőadás összeállítása a gyűjtött anyagból.

III. Témakör: Fejlődésünk társadalmi alapjai

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Népesedési folyamatok. A magyar népesség és elhelyezkedése. Településhálózatunk: – a falvak és tanyák, – a városok. Budapest.	A környezetben szerzett tapasztalatok, köznapi földrajzi-környezeti ismeretek megfogalmazása, valamint egyszerű társadalomtudományos magyarázata. Települések alaprajzának vizsgálata. Korfa értelmezése. Statisztikai adatok feldolgozása, ábrázolása. Eligazodás, válogatás tanári segítséggel a különböző információs anyagokban és ezek gyűjteményeiben.

IV. Témakör: A hazai tájakon

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Legnagyobb tájunk az Alföld. Lössvidékek, hordalékkúpok, árterek és gazdaságuk. A Kisalföld. Az Alpokalja. A Dunántúli-dombság. A Dunántúli-középhegység. Az Északi-középhegység.	A hazai tájakra vonatkozó földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése és feldolgozása tanári irányítással, egyénileg és csoportosan: – a lényeg kiemelése szövegből, összehasonlítások, az információk csoportosítása és rendszerezése, – adatok, adatsorok, diagramok, ábrák elemzése, – tények, szöveges információk ábrázolása, – vázlat készítése, – következtetések levonása, – gyűjtemények, tablók összeállítása, – képek elemzése.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Nemzeti parkjaink.	A hazai tájak természeti és társadalmi-gazdasági értékeinek megismerése, bemutatása. Riport készítése egy nemzeti parkról. A hazához való kötődés érzelmeinek alakítása.

V. Témakör: A magyar gazdaság

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A magyar nemzetgazdaság az Európai Unióban. Az energiagazdaság. A gépipar, a vegyipar. A mezőgazdaság. Az élelmiszergazdaság. A közlekedés, szállítás. Az idegenforgalom.	A gazdasági élet jelenségeiben, folyamataiban megnyilvánuló kölcsönhatások felismerése, egyszerű értelmezése. A magyar gazdaság helyének, kapcsolatrendszerének megismerése, bemutatása. Statisztikai adatok feldolgozása a gazdasági élet jellemzőinek, változási tendenciáinak előrejelzése. A hazai társadalmi-gazdasági élet földrajzi jellegzetességeinek felismerése tanári irányítással aktualitások alapján. Gazdasági adatok ábrázolása diagramokon, grafikonokon.
Külkereskedelmi kapcsolataink.	Az egyes hazai országrészek – régiók – hasonló és eltérő földrajzi jellemzőinek érzékeltetése, azok okainak megkeresése.
Régiók Magyarországon.	A magyarországi védett természeti, kulturális, néprajzi, gazdaságtörténeti értékek megismerése, bemutatása tablókön. Környezetünk problémáinak, hazai és regionális kapcsolatainak feltárása: szemelvények, adatok elemzésével, tömegkommunikációs források felhasználásával. Leírások, beszámolók készítése a megfigyelésekről.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak országonként

Németország: Germán-alföld, Német-középhegység, Rajna, Sváb–Bajor-medence, Duna, Elba, Rajna–Majna–Duna vízi út.

Berlin, Bonn, Bréma, Drezda, Duisburg, Frankfurt, Hamburg, Halle, Köln, Lipcse, München, Ruhr-vidék, Stuttgart.

Lengyelország: Lengyel-alföld, Lengyel-középhegység, Visztula, Odera, Varsó, Gdańsk, Katowice, Krakkó, Szilézia.

Csehország: Cseh-medence, Érchegység, Morva-medence, Szudéták, Elba, Moldva.

Prága, Brno, Karlovy Vary, Plzeň, Ostrava.

Ausztria: Bécsi-medence, Grazi-medence, Keleti-Alpok, Duna, Bécs, Burgenland, Graz, Linz, Salzburg.

Horvátország: Dinári-hg., Száva, Ljubjana, Eszék.

Svájc: Bern, Genf.

Szlovákia: Északnyugati-Kárpátok, Csallóköz, Magas-Tátra, Szlovák-érchegység, Duna, Vág, Pozsony, Kassa, Révkomárom.

Szlovénia: Keleti-Alpok, Karszt, Száva, Ljubjana.

Románia: Erdélyi-középhegység, Erdélyi-medence, Hargita, Kazán-szoros, Keleti-, Déli-Kárpátok, Moldova, Román-alföld, Duna, Körös, Maros, Olt, Szamos, Gyilkos-tó.

Bukarest, Arad, Brassó, Constanța, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Ploiești, Székelyföld, Székelyudvarhely, Temesvár.

Magyarország: Balaton, Bodrog, Csepel-sziget, Dráva, Duna, Dunántúl, Dunakanyar, Fertő tó, Hernád, Hévízi-tó, Ipoly, Kárpát-medence, Kelet-Közép-Európa, Keleti-főcsatorna, Kis-Balaton, Körös, Margit-sziget, Maros, Mohácsi-sziget, Mura, Nyugati-főcsatorna, Rába, Sajó, Sió, Szamos, Szentendrei-sziget, Szigetköz, Tihanyi-fsz., Tisza, Tisza-tó, Velencei-tó, Visegrádi-szoros, Zagyva, Zala.

Alföld: Tiszántúl, Duna–Tisza-koze, Mezőföld, Mátraalja, Bükkalja.

Bácskai-löszhát, Beregi-síkság, Bodrogköz, Dráva-melléke, Duna–Dráva N. P., Hajdúság, Hortobágy, Hortobágyi N. P., Jászság, Kiskunság, Kiskunsági N. P., Körös–Maros N. P., Körösök-vidéke, Maros–Körös-koze, Nagykunság, Nyírség, Pesti-síkság, Sárköz, Solti-síkság, Szatmári-síkság.

Algyő, Baja, Békéscsaba, Cegléd, Debrecen, Dunaújváros, Gyula, Hajdúszoboszló, Hódmezővásárhely, Jászberény, Kaba, Kalocsa, Karcag, Kecskemét, Makó, Mohács, Nyíregyháza, Martfű, Orosháza, Paks, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Tiszaújváros, Százhalombatta, Törökszentmiklós.

Kisalföld: Győri-medence, Mosoni-síkság, Rábaköz, Marcal-medence,

Ság, Somló, Hanság, Kis-Duna, Mosoni-Duna, Marcal, Fertő-Hanság N. P.,

Ács, Esztergom, Győr, Hegyeshalom, Komárom, Lábatlan, Mosonmagyaróvár, Nyergesújfalú, Pannonhalma, Petőháza, Répcelak.

Alpokalja: Nyugat-magyarországi-peremvidék, Göcsej, Kemeneshát, Kőszegi-hg., Őrség, Soproni-hg., Zalai-dombság, Zala.

Balf, Bük, Kőszeg, Nagykanizsa, Sárvár, Sopron, Szentgotthárd, Szombathely, Zalaegerszeg.

Dunántúli-dombság, Tolnai-dombság, Somogyi-dombság, Külső-Somogy, Belső-Somogy, Szekszárdi-dombság, Mecsek, Villányi-hg., Baranyai-dombság, Balaton.

Beremend, Kaposvár, Komló, Nagyatád, Nagykanizsa, Pécs, Siófok, Szekszárd, Szigetvár, Zalakaros, Őrségi N. P.

Dunántúli-középhegység: Badacsony, Bakony, Balaton-felvidék, Balaton-felvidéki N. P., Budai-hg., Dunazug-hegység, Gerecse, Móri-árok, Pilis, Tapolcai-medence, Velencei-hg., Vértes.

Ajka, Balatonfüred, Dorog, Esztergom, Harkány, Hévíz, Keszthely, Pápa, Szentendre, Tata, Tatabánya, Tihany, Várpalota, Veszprém.

Északi-középhegység: Aggteleki-karszt, Baradla-barlang, Borsodi-medence, Börzsöny, Bükk, Bükk-fennsík, Cserhát, Cserhát, Hegyalja, Kékes, Mátra, Nógrádi-medence, Tokaj-Eperjesi-hg., Visegrádi-hg., Zempléni-hg., Aggteleki N. P., Bükki N. P., Balassagyarmat, Eger, Gyöngyös, Hatvan, Hollókő, Hollóháza, Kazincbarcika, Miskolc, Ózd, Salgótarján, Sárospatak, Vác, Visonta, Visegrád, Záhony.

Budapest – Budapesti agglomeráció, Magyarország megyéi.

Közép-magyarországi, nyugat-dunántúli-, közép-dunántúli-, dél-dunántúli-, észak-magyarországi-, észak-alföldi-, dél-alföldi-régió.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- ismerje Közép-Európa regionális sajátosságait; a Kárpát-medencevidék tipikus tájait és Magyarország fő természeti-társadalmi-gazdasági jellemzőit, jelenségeit, folyamatait és összefüggéseit,
- tudja értelmezni és példákkal alátámasztani a kontinensrész sajátos gazdasági fejlődésének meghatározó összetevőit; a történelmi és a politikai változások, a történelmi hagyományok szerepét a társadalmi-gazdasági életben,
- támassza alá példákkal az eltérő életfeltételeket és életmódokat, a társadalom tájformáló szerepét Közép-Európában, illetve a Kárpát-medencében,
- tudja összehasonlítani és indokolni Közép-Európa országainak fejlettségét,
- értse az együttműködés szükségességét a régió és az Európai Unió tagállamai között,
- ismerje a térség környezeti állapotát károsító folyamatokat, tevékenységeket, s tudjon példákat mondani a megelőzés, az elhárítás lehetőségeire,
- indokolja az összefogás szükségességét hazánk és a közép-európai országok között; bizonyítsa példákkal sokoldalú kapcsolataikat, kötődésüket, egymásra utaltságukat társadalmi-gazdasági-környezetvédelmi kérdésekben,
- ismerje a régió népeinek, nemzetiségeinek, különféle társadalmi csoportjainak jellegzetességeit, értékeit, hagyományait,
- ismerje hazánk társadalmi-gazdasági adottságait és lehetőségeit, integrációs törekvéseit, nemzetközi kapcsolatait,
- legyen képes aktuális információk gyűjtésére megadott téma és szempontok szerint; szemelvények, adatok elemzésére, megfigyelésekre, következtetések levonására, önálló vélemény megfogalmazására,
- használja a térképet információszerzésre a szemléleti és a logikai térképolvasás szintjén egyaránt,
- tudja megmutatni térképen, bejelölni kontúrtérképen a tanult topográfiai fogalmakat és kapcsolja hozzájuk a jellemző földrajzi tartalmakat,
- ábrázolja ismereteit rajzokkal, térképvázlatok kiegészítésével, készítésével.

Kimeneti követelmények a 8. évfolyam végén

- Ismerje a tanuló a földi képződményeket, az alapvető természeti és társadalmi jelenségeket, folyamatokat, összefüggéseket.
- Értse a természetföldrajzi és regionális társadalmi-gazdasági folyamatok egymásutánosságát, időbeli fejlődését.
- Tudja értelmezni az egyes földrészek, tájak, a megismert országok természeti és társadalmi jellemzőinek kölcsönhatásait, összefüggéseit.
- Ismerje fel a kontinensek, tipikus tájak és országok regionális sajátosságait.
- Értse meg, hogy a népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai meghatározzák gondolkodásmódjukat, gazdasági helyzetüket, világszemléletüket.
- Lásssa, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi voltukban egyenrangúak.
- A hazai tájakhoz való kötődés érdekében ismerje természeti és társadalmi értékeinket, valamint a természeti tényezők hatásait és földrajzi összefüggéseit a Kárpát-medence népeinek elhelyezkedésében, hagyományaiban, településeiben és gazdasági életében.
- Ismerje az emberi tevékenységek okozta környezetkárosító folyamatok példáit és megelőzésük, elhárításuk lehetőségeit.
- Tudjon példákat mondani a nemzetközi összefogásra, együttműködésre. Az általános iskola befejezésekor legyen képes az önálló szemléleti és – tanári segítséggel – az okfejtő térképolvasásra, a különböző méretarányú és tartalmú térképeken. Ismerje az eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmakat, tudjon hozzájuk tartalmi jellemzőket kapcsolni.
- Tudja kiválasztani és használni a földrajzi és egyéb információhordozókat.
- Alkalmazza biztonsággal a szakkifejezéseket.
- Ábrázolja ismereteit egyszerű térképeken, rajzokban.
- Megfigyeléseit, tapasztalatait tudja értelmezni, értékelni, alkosson azok alapján véleményt.

9. ÉVFOLYAM

Kimeneti követelmények a 8. osztály végén

- Ismerje a tanuló a földi képződményeket, az alapvető természeti és társadalmi jelenségeket, folyamatokat, összefüggéseket.
- Értse a természetföldrajzi és regionális társadalmi-gazdasági folyamatok egymásutánosságát, időbeli fejlődését.
- Tudja értelmezni az egyes földrészek, tájak, a megismert országok természeti és társadalmi jellemzőinek kölcsönhatásait, összefüggéseit.
- Ismerje fel a kontinensek, tipikus tájak és országok regionális sajátosságait.
- Értse meg, hogy a népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai meghatározzák gondolkodásmódjukat, gazdasági helyzetüket, világszemléletüket.
- Lásssa, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi voltukban egyenrangúak.
- A hazai tájakhoz való kötődés érdekében ismerje természeti és társadalmi értékeinket, valamint a természeti tényezők hatásait és földrajzi összefüggéseit a Kárpát-medence népeinek elhelyezkedésében, hagyományában, településeiben és gazdasági életében.
- Ismerje az emberi tevékenységek okozta környezetkárosító folyamatok példáit és megelőzésük, elhárításuk lehetőségeit.
- Tudjon példákat mondani a nemzetközi összefogásra, együttműködésre. Az általános iskola befejezésekor legyen képes az önálló szemléleti és – tanári segítséggel – az okfejtő térképolvasásra, a különböző méretarányú és tartalmú térképeken. Ismerje az eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmakat, tudjon hozzájuk tartalmi jellemzőket kapcsolni.
- Tudja kiválasztani és használni a földrajzi és egyéb információforrásokat.
- Alkalmazza biztonsággal a szakkifejezéseket.
- Ábrázolja ismereteit egyszerű térképeken, rajzokban.
- Megfigyeléseit, tapasztalatait tudja értelmezni, értékelni, alkotson azok alapján véleményt.

Évi óraszám: 74

Heti óraszám: 2

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép	11	1	1	13
II. A földi szférák. A kőzetburok. A vízburok. A levegőburok	27	3	4	34
III. A természetföldrajzi övezetesség	9	1	2	12
IV. A természeti és a társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszerek	8	1	2	11
Év végi összefoglalás	–	–	–	4
Összesen:	55	6	9	74

Célok:

- Az általános iskolai tantárgyi előzményekre tudatosan építve, az ismeretek alkalmaztatásával elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Földet, mint bolygót és az emberiség életterét, annak természetföldrajzi sajátosságait, jelenségeit, fő folyamatait.
- Képesse tenni őket általánosításra, szintetizálásra, a jelenségek és folyamatok átfogó rendszerként való értelmezésére.
- A környezet természeti és társadalmi kölcsönhatásainak, összefüggéseinek feltárásával a tanulók környezettudatos gondolkodásának és tájékozottságának fejlesztése:
 - a kozmikus környezet és a Föld, mint égitest megismertetésével,
 - a Föld szféráinak és mozgásjelenségeik okainak és következményeinek megértetésével,
 - a térbeli (térképi és földgömbi) és időbeli tájékozódás kiterjesztésével,
 - a földrajzi övezetekben érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatások felismertetésével,

- a természeti adottságok hasznosításának, a társadalmi-gazdasági élet eltérő feltételeinek bemutatásával a Föld különböző részein,
- a földrajzi övezetek, övek főbb környezeti problémáinak és azok lehetséges kezelési módjainak elemzésével,
- a kulcskompetenciákkal kapcsolatos készségek fejlesztésével,
- a belső motivációkra épülő környezettudatos magatartás és életmód alakításával.

I. Témakör: Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép

Célok:

- Bővíteni a tanulók tájékozottságát a Földről, mint égitestről és annak kozmikus környezetéről szerzett ismeretekkel.
- Formálni valós képzetüket a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről és mozgásaik törvényszerűségeiről.
- Érzékeltetni az égitestek közötti hasonlóságokat és különbségeket.
- Megértetni és alkalmaztatni a Föld mozgásai és a földi időszámítás közötti összefüggéseket.
- Valós képzet kialakítása az égitestek méreteiről, viszonyított nagyságrendjéről.
- Az égbolton megfigyelt jelenségek, folyamatok összevetése a tanultakkal.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését az űrkutatás eredményei és aktuális eseményei iránt.
- Rendszerezni és bővíteni a földi tájékozódáshoz szükséges térképi és a topográfiai ismereteket.
- Lehetőségeket teremteni gyakorlati alkalmazásokra, feladatmegoldásokra, az információforrások használatára.
- Formálni a tanulók természettudományos világképét kémiai és fizikai ismereteik felhasználásával is.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>Fejezetek a csillagászat történetéből.</p> <p>A Nap, mint égitest szerkezete, fizikai jellemzői, szerepe a földi életben.</p> <p>A Föld-típusú és a Jupiter-típusú bolygók.</p> <p>A Föld szerkezete.</p> <p>A Föld mozgásainak jellemzői és ezek következményei.</p> <p>A Hold jellemzői, mozgásai.</p> <p>A nap- és a holdfogyatkozás.</p> <p>Az üstökösök és a meteorok.</p> <p>A csillagok és a csillagrendszerek.</p> <p>A mesterséges égitestek és az űrkutatás szerepe a Föld megismerésében.</p> <p>Tájékozódás a térképen és a földgömbön.</p>	<p>A megismert földrajzi tér fokozatos bővítése.</p> <p>A térben, időben, folyamatokban való tájékozódás és tájékozottság a Földön, a Naprendszerben és a univerzumban.</p> <p>Eligazodás a csillagászati nagyságrendekben.</p> <p>A kozmikus és a földi környezeti összetevők méreteinek összevetése, a változások nagyságbeli és időbeli mértékének felismerése.</p> <p>A Naprendszer égitestjeinek jellemzése, mozgásaik és kölcsönhatásaik következményeinek értelmezése.</p> <p>Kellő kompetencia az ismeretek gyakorlati alkalmazásában: tájékozódás a csillagos égen, csillagtérképeken, éggömbön, földgömbön, modelleken.</p> <p>A földi tájékozódáshoz szükséges térképi ismeretek rendszerezése és bővítése.</p> <p>Időszámítási, mérési, helymeghatározási feladatok önálló megoldása.</p> <p>Önálló szemléleti és logikai térképolvasás különböző méretarányú, ábrázolásmódú, tartalmú térképen, légi fotókon, műholdfelvételeken.</p> <p>A tantervi topográfiai fogalmak felismerése, megnevezése térképeken, körvonalas munkatérképeken, földgömbön; tartalmi jellemzőik megfogalmazása.</p> <p>Eszközök, mérőműszerek gyakorlati használata.</p> <p>Aktuális csillagászati tartalmú információk gyűjtése. értelmezése.</p>

II. Témakör: A földi szférák

Célok:

- Fejleszteni a tanulók természettudományos és környezettudatos gondolkodását a geoszférák jellemzőinek megismertetésével.

- Megértetni a kőzetlemezek felépítését, mozgásuk okait és típusait, azok következményeit. Felismertetni és jellemezni a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, energiahordozókat, nyersanyagokat. Bemutatni a földtörténet fő időegységeit, eseményeit, képződményeit.
- Megismertetni a vízburok tagolódását, a felszíni és a felszín alatti víztípusok jellemzőit, egymással való kapcsolataikat.
- Bemutatni az időjárást és az éghajlatot kialakító és módosító tényezők szerepét a Föld különböző térségeiben.
- Megértetni a légkör alapfolyamatait.
- Beláttatni a Föld éghajlatának övezetes elhelyezkedését, a szélrendszerek övezetes kialakulását és ezek okait.
- Megértetni és példákkal alátámasztani a kőzetburok, a levegőburok és a vízburok fizikai jellemzői, mozgásjelenségei és azok következményei közötti összefüggéseket, kölcsönhatásokat.
- Alkalmaztatni a regionális földrajzi ismereteket.
- Észrevétni és példákkal bizonyítani a felszín formálódásában a külső és a belső erők hatását, pusztító és építő munkáját, a földfelszín folytonos változását.
- Beláttatni, hogy a Föld egységes rendszer, s a rajta élő ember társadalmi-gazdasági tevékenységével átalakítja környezetét.
- Felismertetni az egyén, a társadalom felelősségét a geoszférák környezeti állapotáért, az összefogás szükségességét védelmükért.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>a) A kőzetburok. A Föld belső szerkezete és fizikai jellemzői. A kőzetlemezek és mozgástípusaik. A lemezmozgások következményei: a hegységképződések és kísérő jelenségeik. Az ásványok és a kőzetek keletkezése, csoportosítása. A kőzetek felismerése, vizsgálata. A földtörténet eseményei.</p>	<p>A Föld belső gömbhéjainak megismerése ábra, szerkezeti földgömb segítségével. A tudomány korszerű ismereteire támaszkodva a kőzetlemezek mozgásainak megértése, magyarázata folyamatábrákkal, önállóan elkészített rajzokkal. A hegységképződés típusainak értelmezése rajzok, videofilm-részletek segítségével, példákkal történő alátámasztásuk. Ásványok, kőzetek önálló megfigyelése, egyszerű vizsgálata, rendszerezése. Hazai előfordulásaik és felhasználási lehetőségeik összegyűjtése. A földtörténet időegységeinek ábrázolása időszalagon. A térbeli és időbeli tájékozódás összekapcsolása a földtörténeti események, képződmények és topográfiai példák segítségével. Kiselőadás tartása szemelvények, adatsorok gyűjtése alapján a földrengésről, a vulkánosságról.</p>
<p>b) A vízburok. A vízburok kialakulása, tagolódása. Az óceánok és a tengerek. Vizek a szárazföldek felszíne alatt. A szárazföldek felszíni vizei. A szárazföldi jég és felszínformálása. A vizek jelentősége és védelme.</p>	<p>A főbb víztípusok jellemzői, mozgásaik magyarázata a fizikai ismeretek felhasználásával. A víztípusok rendszerezése. Vízrajzi alapfogalmak felismerése és jellemzése ábrák, képek segítségével. A tengerjárás magyarázata folyamatábra alapján. A tengeráramlások éghajlatmódosító hatásainak bizonyítása: tematikus térképekkel és klímadiagramokkal. A vizek hasznosítási lehetőségei – példák alapján. Esetelemzések a vízszennyeződéssel és vízvédelemmel kapcsolatban. A nemzetközi összefogás szükségességének bizonyítása a vizek védelmében – szemelvények segítségével. Gyűjtőmunka: vízrajzi statisztikai adatok összehasonlítása, számítási feladatok megoldása. Hazai vízvédelmi feladatok megfogalmazása. Házi dolgozat készítése könyvtári kutatás alapján.</p>
<p>c) A levegőburok. A légkör kialakulása, anyaga, szerkezete. Az időjárás és az éghajlat.</p>	<p>A légköri szférák jellegzetességeinek ismerete, fizikai tulajdonságaik összehasonlítása. Időjárási megfigyelések önálló végzése, mérések, számítások, az eredmények ábrázolása diagramokon, grafikonokon.</p>

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>A napsugárzás és a hőmérséklet.</p> <p>A légnyomás és a szél.</p> <p>A nagy földi légkörczések</p> <p>A monszunszél.</p> <p>Víz a légkörben: a csapadék.</p> <p>A légköri képződmények.</p> <p>A légkör jelentősége és védelme.</p> <p>A bioszféra összetett rendszere: a talaj.</p> <p>A főbb talajfajták és védelmük.</p> <p>A felszínfejlődés a belső és a külső erők kölcsönhatásában.</p> <p>A földfelszín nagyszerkezeti egységei, formakincseik kialakulása és változása.</p>	<p>Az éghajlati elemek tematikus térképeinek összehasonlító elemzése, klímadiagramokkal való egybevetése.</p> <p>Folyamatábra készítése és magyarázata a légkörczésről.</p> <p>Légköri képződmények, jelenségek felismerése műholdfelvételen, ábrákon, elemzésük. Folyamatok rajzos magyarázata.</p> <p>Időjárás-jelentés és időjárási térkép értelmezése.</p> <p>Cikkek gyűjtése a légszennyezésről, az éghajlatváltozásról és következményeiről – vitakörben történő feldolgozásuk.</p> <p>Talajvizsgálat, talajtérkép elemzése. Jelentőségének alátámasztása.</p> <p>A geoszféra kölcsönhatásának bizonyítása.</p> <p>Modellezés a víz, a szél, a jég felszínformálásáról, a felszínformák változásáról. A formák felismerése képeken.</p> <p>Következtetés a szerkezet alapján a jellegzetes ásványkincsekre.</p> <p>A topográfiai fogalmak megnevezése és elhelyezése munkatérképen.</p> <p>Szakkifejezések pontos használata.</p> <p>Együttműködési készség és gyakorlottság a csoportmunkában.</p> <p>Az önálló ismeretszerzés igénylése és gyakorlása. A természetföldrajzi és környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések átfogó rendszerezése.</p>

III. Témakör: A természetföldrajzi övezetesség

Célok:

- A tanulók ismereteinek bővítése, szemléletük formálása a földrajzi környezet térbeli és időbeli változásainak vizsgálatával, összefüggéseinek sokoldalú elemzésével.
- A csillagászati ismeretek alkalmazásával, megértetni az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, és ezek következményeit a vízrajzi jellemzőkre, az élővilágra, a talajra, a felszínformáló folyamatokra: a természetföldrajzi övezetesség rendszerére.
- Bemutatni konkrét példákkal az egyes övezetek, övek, területek természeti feltételei és a gazdálkodás jellemzői közötti kapcsolatokat.
- Megismertetni a tanulókkal az övezetek, övek fő környezeti problémáit és megoldásuk lehetőségeit.
- Alkalmaztatni az előzetesen megszerzett regionális földrajzi ismereteket.
- Segíteni a tanulókat a természeti folyamatok rendszerezésében, az általánosításban.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>Az éghajlati és a földrajzi övezetesség.</p> <p>A szoláris és a valós éghajlati övezetek.</p> <p>A forró övezet.</p> <p>A mérsékelt övezet.</p> <p>A hideg övezet.</p> <p>A függőleges övezetesség.</p>	<p>Az éghajlati és a természetföldrajzi övezetesség rendszerének és jellemzőinek ismerete.</p> <p>Ábra készítése és magyarázata a földrajzi szélességtől függő felmelegedésről, a szoláris éghajlati övezetekről.</p> <p>Az övezetek, övek, területek, vidék sajátos vonásainak bemutatása. Rendszerezés.</p> <p>Az övezetesség kategóriáinak elhelyezése munkatérképen, topográfiai példáik megnevezése.</p> <p>Az öv, terület, vidék jellegzetességeinek felismerése tematikus térképen, képen, klímadiagramon, ábrán.</p> <p>Tájéleírás a tipikus tájakról.</p> <p>A kontinensekről, tájakról szerzett ismeretek alkalmazása az övezetesség rendszerében.</p> <p>Példák segítségével bemutatni a táj eltartó képességét, a társadalom lehetőségeit az övezetesség különböző egységeiben.</p> <p>Keresztmetszeti ábra készítése és elemzése a függőleges övezetességről.</p>

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Az övezetek, övek, területek fő környezeti problémái.	A gazdálkodás területi típusainak jellemzése legfontosabb természetű növényeinek, tenyésztett állatainak kiemelésével. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség összehasonlítása. Cikkek gyűjtése és feldolgozása csoportmunkában az övezetek, övek, területek ökológiai problémáiról, a gazdasági hasznosítás okozta károkról.

IV. Témakör: A természeti és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszere

Célok:

- A tanulók földrajzi-környezeti gondolkodásának, szemléletének fejlesztése a természetföldrajzi adottságok és a társadalmi-gazdasági jelenségek, folyamatok összefüggéseinek vizsgálatával.
- Annak megértése, hogy a társadalom életének a természet által nyújtott feltételei nagy mértékben elterjednek a Földön, ezért az erőforrások hasznosítása, az ember és környezetének kapcsolata is különböző.
- A népesség, a településtípusok területi elhelyezkedésének, a népesedési folyamat, a népességmozgások okainak feltárása a földrajzi övezetességgel való összefüggésükben.
- A tanulók érdeklődésének felkeltése különféle népességi, nemzetiségi és társadalmi csoportok értékei, életformája iránt – a társadalmi és gazdasági élet összefüggései kapcsán.
- Annak bizonyítása, hogy a Föld egységes rendszer, amelyben a természet és a társadalom törvényszerűségei egyaránt érvényesülnek.
- Biztosítani a sokrétű társadalomföldrajzi információkhoz való hozzájutást és a társadalomtudományok feldolgozási módszereinek gyakorlását.
- Alkalmaztatni a tanulókkal a témakörhöz kapcsolódó topográfiai követelményeket.
- Ismereteik szabatos megfogalmazása, vitában való érvényesítése.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A természeti és a társadalmi környezet. A világ népességének gyarapodása. A népesség összetétele. A népesség földrajzi eloszlása. A települések földrajzi jellemzői. A településtípusok. Az urbanizáció.	A természeti és a társadalmi környezet összetevőinek rendszerezése és kölcsönhatásaik bizonyítása példákkal. A demográfiai robbanás, a népesedési folyamat fő problémáinak bemutatása a Föld különböző térségeiben ábrák, diagramok segítségével. A természetes szaporodás, a népsűrűség kiszámítása. Korfa önálló értelmezése, típusainak összehasonlítása. Természeti adottságok tematikus térképeinek összevetése a népsűrűség eloszlásával, az emberfajta elterjedésével, a településhálózattal. Az elöregedő és a fiatalodó társadalmak korösszetételéből adódó társadalmi-gazdasági következmények bemutatása példákon. Népességmutatókra vonatkozó statisztikai adatsorok önálló elemzése. A foglalkozási szerkezet és a gazdasági fejlettség összefüggésének bizonyítása. A települések csoportosítása szerepkör, alaprajz szerint, példák bemutatása. Ábrák, képek, térképek, leírások segítségével a földrészek településeinek felismerése, övezeteik jellemzése. A nagyvárosi élettel járó társadalmi és környezeti gondok bemutatása vita keretében. Életképek, életmódok a különféle településtípusokon – gyűjtőmunka, illetve filmek, olvasmányok felhasználásával. A kontinens- és országföldrajzban tanultak alkalmazása a témakörben és a topográfia rögzítése munkatérképeken.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

Afrikai-lemez, Antarktisz-lemez, Atacama-sivatag, Ausztrál-indiai-lemez, Azori-szigetek, Csendes-óceáni-lemez, Dél-amerikai-lemez, Észak-amerikai-lemez, Eurázsiai-lemez, Fülöp-lemez, Gondwana, Grossglockner, Japán-árok, Kaledóniai-hegységrendszer, Krakatau, Laurázsia, Líbiai-sivatag, Mariana-árok, Mount St. Helens, Mt. Pelée, Namib-sivatag, Nasca-lemez, Pangea, Popocatépetl, Szent Gotthárd-hágó, Takla-Makán, Teleki-vulkán, Turáni-alföld, Variszkuszi-hegységrendszer.

Bóden-tó, Brahmaputra, Csád-tó, Duna-delta, Erie-tó, Eufrátesz, Felső-tó, Genfi-tó, Gyilkos-tó, Hévízi-tó, Huron-tó, Holt-tenger, IJssel-tó, Ladoga-tó, La Plata, Lengyel-tóhátság, Mekong, Michigan-tó, Niagará-vízesés, Ontario-tó, szegedi Fehér-tó, Szelidi-tó, Szent Anna-tó.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- rendelkezzen biztos természettudományos ismeretekkel a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről; tudja azokat jellemezni, s ennek során alkalmazni fizikai és kémiai ismereteit,
- értse és tudja magyarázni az égitestek közötti kapcsolatokat, mozgástípusokat és ezek következményeit,
- tudja összehangolni megfigyeléseit, tapasztalatait a tanultakkal,
- rendelkezzen valós képzetekkel az égitestek egymáshoz viszonyított méreteiről, igazodjon el a csillagászati nagyságrendekben,
- legyen képes önálló feladatmegoldásra: a térképi és csillagászati ismeretekhez kapcsolódó mérésre, helymeghatározásra, időszámításra,
- ismerje a geoszférák kialakulását, felépítését, szerkezetét; fő jelenségeiket, folyamataikat és azok következményeit,
- tudja példákkal bizonyítani a kőzetburok, a vízburok és a levegőburok közötti oksági összefüggéseket, kölcsönhatásokat és a mindennapi életre gyakorolt hatásaikat,
- értse és támassa alá konkrét példákkal a földrajzi övezetesség megnyilvánulásait, a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat a Föld különböző részein,
- ismerje az egyes geoszférák, a földrajzi övezetek és övek fő környezeti problémáit, megoldásuk lehetőségeit,
- értse meg, hogy a természet által nyújtott feltételek, erőforrások eltérőek a Földön és hasznosításuk mértéke, módja is különböző,
- lássa be a népesség, a települések elhelyezkedésének, a gazdálkodás lehetőségeinek összefüggéseit a földrajzi övezetességgel,
- tudja, hogy a Föld egységes rendszer, ahol a természeti és a társadalmi törvényszerűségek egyaránt érvényesülnek,
- rendelkezzen mind a természeti, mind a társadalomföldrajzi információk feldolgozásához szükséges elemi módszerek alkalmazásának képességeivel.
- alkalmazza a regionális földrajzban eddig megszerzett ismereteit az egyes témakörök feldolgozásakor.

10. ÉVFOLYAM

Évi óraszám: 74

Heti óraszám: 2

Javasolt óratervezet

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. A világ változó társadalmi-gazdasági képe	22	2	3	27
II. A világ régiói, országcsoportjai, országai	25	3	4	32
III. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	8	1	2	11
Év végi összefoglalás	–	–	–	4
Összesen:	55	6	9	74

Célok:

- Az általános iskolában elsajátított regionális földrajzi ismeretekre építve, azokat alkalmaztatva és kiegészítve elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Föld különböző térségeinek gazdaságát, sajátos társadalmi képét, a világgazdaság fő folyamatait.
- Képesse tenni őket a társadalmi-gazdasági változások térbeli és időbeli átrendeződésének megértésére; a társadalom, a világgazdaság működésének egységes rendszerként való értelmezésére.
- A helyi, a regionális és a globális folyamatok és összefüggések bemutatásával a tanulók társadalomról és gazdaságról alkotott képét, környezettudatos gondolkodását és tájékozottságát fejleszteni:
 - az egyre növekvő társadalmi igények kielégítéséért folyó termelőtevékenység eltérő vonásainak és teljesítményeinek bemutatásával a Föld jellegzetes térségeiben,
 - a különböző fejlettségi szintű országcsoportok, országok jellegzetes társadalmi, gazdasági és környezeti gondjainak feltárásával,
 - a globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak bemutatásával,
 - a nemzetközi összefogás szükségességének felismertetésével a társadalmi-gazdasági-környezeti kérdések megoldásában,
 - a szűkebb közösség, az ország, a régió, a világ problémáinak megoldására irányuló készség, felelős magatartás alakításával,
 - a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek, információ-forrásainak alkalmaztatásával,
 - az információk szelektív felhasználásával, igazságtartalmuk bizonyításával vagy cáfolásával; alternatív lehetőségek keresésével a problémamegoldások során: vitával, érveléssel, az önálló vélemény tárgyyszerű megfogalmazásával,
 - a múlt és a jelen társadalmi folyamatairól, jelenségeiről szerzett ismeretek segítségével tendenciák érzékelése, meglátása,
 - más tantárgyakban, illetve az iskolai oktatás keretén kívül szerzett ismereteik, tapasztalataik integrálásával, rendszerben történő gondolkodással,
 - annak az igénynek a kialakításával, hogy a középiskola befejezése után is folyamatosan gyarapítsák földrajzi ismereteiket,
 - használják földrajzi ismereteiket, kompetenciáikat állampolgári szerepük gyakorlása során.

I. Témakör: A világ változó társadalmi-gazdasági képe

Célok:

- A tanulók társadalomképének formálása a társadalmi-gazdasági folyamatok térbeli és időbeli nyomon követésével.
- Bemutatni a gazdaság működését, fő ágazatainak fejlődését, kiemelten a terciér és az információs szektor előretörését.
- Megértetni és példákkal bizonyítani a világgazdaság globalizálódását, a multinacionális vállalatok szerepét a folyamatban.
- Megismertetni a piacgazdaság jellemzőit, az integrációk formáit és szerepüket.
- Felismertetni a tőke szerepét a világgazdaságban és a nemzetgazdaságban.
- Feltárni és példákkal igazolni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit, a kölcsönös függőséget.
- Megértetni a termelés és a fogyasztás ellentmondásait, térbeli elkülönülését, növekedésének korlátait.
- Beláttatni, hogy a társadalmi-gazdasági problémák megoldása a tudomány, a technika, a gazdasági és a politikai tényezők összehangolását, a nemzetközi összefogást igényli.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A gazdasági szerkezet és átalakulása. A piacgazdaság. A nemzetgazdaság. A globalizáció és az integráció folyamata. A terciér ágazat. Az információs ágazat. A tőke nemzetközi áramlása. A világgazdasági szerepkörök térbeli és időbeli változásai. A gazdaság és a környezet állapota.	A gazdasági mutatók értelmezése, elemzése. Séma készítése a gazdaság felépítéséről. Példák a világgazdaság globalizációjára, a multinacionális vállalatok szerepére. Az infrastruktúra szerepének értékelése a társadalmi-gazdasági életben. A közlekedési ágazatok összehasonlítása tematikus térképek, statisztikai adatsorok felhasználásával. A harmadik és a negyedik szektor szerepének bemutatása a világgazdaságban és a társadalmi életben. Példák gyűjtése az egyes gazdasági ágak okozta környezet-szennyezésről, csökkentésük lehetőségeiről. Esetelemzések.
Nemzetközi szervezetek és együttműködések.	Kiselőadás a nemzetközi szervezetek szerepéről és ezekben hazánk részvételéről. Situációs játék a globalizáció és a nemzetgazdaságok kapcsolatrendszeréről, a tőzsde működéséről.
A pénz a világgazdaságban. A nemzetközi tőkeáramlás.	Pénzügyi aktualitások értelmezése gazdasági folyóiratok, cikkek felhasználásával.

II. Témakör: A világ régiói, országcsoportjai, országai

Célok:

- A tanulók valós társadalomképének kialakítása friss, hiteles ismeretek nyújtásával a Föld különböző térségeinek társadalmi-gazdasági életéről, a világgazdaságban betöltött szerepéről; azok változásáról, területi átrendeződéséről, a társadalmi-gazdasági folyamatok időbeli léptékéről.
- Megértetni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit.
- Bemutatni a világgazdasági centrumok és a peremterületek szerepkörének és kapcsolatrendszerének alakulását példákon keresztül.
- Alátámasztani a világ változó gazdasági képét, sokféleségét a különböző szerepet betöltő régiók, országcsoportok és országok kiemelésével, hangsúlyosan az Európai Unió és Magyarország világgazdasági és regionális térszervező szerepét.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését más kultúrák, népek iránt.
- Elmélyíteni a nemzettudatukat, pozitív viszonyulásukat a közös európai értékekhez.
- Felismertetni az európai egység alakulásának jelentőségét és ellentmondásait hazánk életében.
- A feldolgozás során támaszkodni a történelmi és állampolgári ismeretekre, a történelmi szemléletmódra és ismeretszerzési képességekre.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
<p>A gazdasági pólusok kialakulása. A világgazdaság erőterei: Észak-Amerikában (az USA); Kelet- és Délkelet-Ázsiában (Japán, a „kistigrisek”, az iparosodás második körének országai); az Európai Unió, (magterületének és peremvidékének országai).</p> <p>A fejlődő országok általános jellemzői. A fejlődő országok szerepe a világgazdaságban.</p> <p>Az egyedi szerepkörök példái: A Benelux-államok. Svájc. Izrael, Törökország. Egyiptom. India. Kína. A kőolajra épülő gazdaságok. A „banánköztársaságok”. Az „adóparadicsomok”.</p> <p>Magyarország helye, szerepe a nemzetközi folyamatokban. A gazdasági rendszerváltás sajátosságai hazánkban.</p> <p>Gazdaságunk húzóágazatai.</p> <p>Az ipar.</p> <p>Az élelmiszeripar.</p> <p>Az idegenforgalom</p> <p>A külkereskedelem.</p> <p>Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk földrajzi alapjai.</p>	<p>A világgazdasági pólusok kialakulása okainak, időbeli és térbeli átrendeződésének magyarázata. Jelentőségük alátámasztása adatsorok, diagramok, tematikus térképek segítségével. Az integráció szükségének az együttműködés bővülésének, a tagállamok társadalmi-gazdasági életére gyakorolt hatásainak bemutatása az Európai Unió példáján.</p> <p>A periféria-helyzet társadalmi-gazdasági jellemzői. A centrum és a periféria országainak összehasonlítása, kapcsolatuk alátámasztása példákkal. Az egyoldalú gazdasági szerepkör következményeinek bizonyítása képek, adatok, szemelvények, aktualitások segítségével. A kiemelt egyedi szerepkörű országok sajátos társadalmi-gazdasági képének, világgazdasági jelentőségének bemutatása. Leírás készítése a kiválasztott egyedi szerepkörű ország tanulójának, családjának életéről. Terméklisták összeállítása. Példák hazánk és a kiemelt országok gazdasági kapcsolatainak bemutatására.</p> <p>Gazdasági mutatók összehasonlítása, hazai és nemzetközi vonatkozású következtetések megfogalmazása. Aktuális hírek, cikkek értelmezése. A magyar nemzetgazdaság jellemzése. A piacgazdaság működésének, a tulajdonformák, a gazdaság területi és szerkezeti átrendeződésének bizonyítása ábrák, tematikus térképek, statisztikai adatok, diagramok segítségével. Példák gyűjtése a külföldi tőke szerepére hazánkban. Természeti erőforrásaink értékelése. A gazdasági ágazatok eltérő szerepének bizonyítása a nemzetgazdaságban statisztikai adatsorok, diagramok felhasználásával. Az ipar szerkezeti és területi átalakulásának, fő telephelyeinek bemutatása térképek segítségével. Piacképes hazai termékek (hungarikumok) listájának összeállítása. Az élelmiszergazdaság szerepének értékelése a nemzetgazdaságban – önállóan választott források felhasználásával. Idegenforgalmi adottságaink értékeinek ismertetése. Tablók összeállítása. Kiselőadás: a világörökség részei hazánkban. A külkereskedelem szerepének értékelése hazánk gazdaságában. Az áruösszetétel és a főbb kereskedelmi partnerek bemutatása ábrák, adatok segítségével. Példák, aktualitások gyűjtése hazánk és az EU kapcsolatainak alakulásáról. Vita hazánk integrációs törekvéseiről, eredményeiről.</p>

III. Témakör: A globális problémák földrajzi vonatkozásai

Célok:

- A globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak összegzésével megértetni a környezeti válság kialakulásának okait és folyamatát.
- Beláttatni a termelés és a fogyasztás növekedési korlátait, a fogyasztói társadalom szerepét a környezeti és a gazdasági problémák globalizálódásában.
- Példákkal igazolni a helyi, a regionális és a globális környezeti kérdések összefüggéseit, a nemzetközi összefogás szükségességét a problémák megoldásában.

- A környezettudatos gondolkodás, az értékörző szemlélet kialakítása, az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés megőrzéséért.
- Hozzájárulni ahhoz, hogy a tanulók felelős, a környezetért tenni akaró állampolgárokká váljanak.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A túlnépesedés, a népességmozgás.	A környezeti válság okainak és kialakulásának értelmezése.
Az éhezés és a szegénység.	A világ globális környezeti és gazdasági válságainak bemutatása konkrét példáik és előfordulási helyeik ismertetésével.
A nyersanyag- és energiaválság.	A globális problémák felismerése hírekben, természeti és társadalmi jelenségekben, folyamatokban.
Az urbanizáció környezeti következményei.	A témakörhöz kapcsolódó adatok gyűjtése, ábrák, szemelvények értelmezése.
A geoszférák környezeti károsodásai.	Prognózis készítése a várható népességszámról, a vízhiány alakulásáról, az energiaigény növekedéséről.
A fenntartható fejlődés.	Javaslat összeállítása a víz-, a nyersanyag- és energiatakarékos életmódra, gazdálkodásra.
Nemzetközi összefogás a környezet védelméért.	Néhány nemzetközi környezetvédő szervezet megnevezése tevékenységének ismertetése.
	A fenntartható fejlődés lehetőségeinek és korlátainak értelmezése vita, szituációs játék keretében.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

Asszuáni Nagy-gát, Kuznyecki-medence, Száhel-öv, Szilícium-völgy;
 Arab Emírségek, Bolívia, Chile, Csád, Guinea, Irán, Kenya, Kuvait, Líbia, Libéria, Málta, Marokkó, Monaco, Nicaragua, Tunézia,
 Bahama-szigetek, Bali, Dominika, Kanári-szigetek, Panama, Seychelle-szigetek,
 Alexandria, Antwerpen, Atlanta, Cseljabinszk, Csernobil, Dallas, Dnyepropetrovszk, Donyeck, Dortmund, Duisburg, Europoort, Fokváros, Galati, Hannover, Haifa, Houston, Jeruzsálem, Kobe, Krasznójarszk, Kyoto, Manila, Mekka, Ostrava, Perth, Randstad, Rijád, Szczezin, Seattle, Tel Aviv-Jaffa, Theszaloníki, Trieszt, Uszty-Ilimszk, Várna, Zürich.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- ismerje a gazdaság működésének folyamatát, fő ágainak jellemzőit, kiemelten a terciér és az információs szektor szerepét,
- tudja jellemezni a piacgazdaságot,
- értse a nemzetgazdaságok, az integrációk és a multinacionális vállalatok szerepét napjaink világgazdaságában, s tudja ezeket példákkal bizonyítani,
- ismerje fel a tőke szerepét a világgazdaság globalizálódásában,
- igazolja példákkal a világgazdasági szerepkörök térbeli és időbeli átrendeződését, értse azok okait,
- rendelkezzen hiteles ismeretekkel a Föld világgazdasági erőtereiről, legjelentősebb országcsoportjairól, országairól. Vegye észre hasonlóságukat és különbségeiket,
- értse az összefüggést a világgazdasági centrumok és perifériák szerepkörei között, tudja ezeket példákkal alátámasztani,
- ismerje fel és indokolja az európai integráció jelentőségét és ellentmondásait hazánk társadalmi-gazdasági életében, valamint hazánk szerepét a regionális térszerveződésben,
- legyenek friss, aktuális ismeretei Magyarország társadalmi-gazdasági sajátosságairól, gazdaságának húzóágazatairól,
- értse meg és tudja példákkal bizonyítani a fogyasztói társadalom szerepét a világ környezeti és gazdasági problémáinak kialakulásában és azok világméretűvé válásában,

- igazolja példákkal a helyi, a regionális és a globális környezeti problémák összefüggéseit és a megoldásukhoz szükséges nemzetközi összefogás szerepét,
- legyen képes különféle információhordozók földrajzi-környezeti tartalmának, önálló feldolgozására, értelmezésére, a hozzájuk kapcsolódó véleményalkotásra.

Kimeneti követelmények a 10. osztály végén

- Tudjon a tanuló helymeghatározásokat végezni a térképen, a földgömbön.
- Legyen képes térképi, időszámítási feladatok megoldására.
- Ismerje a geoszférák legfontosabb folyamatait és hatásukat a mindennapi életre.
- Rendelkezzon valós képzetekkel a környezet földrajzi elemeinek méretéről, a számokkal kifejezhető időbeli változások nagyságrendjéről.
- Ismerje a földrajzi övezetesség összetevőit.
- Támassa alá példákkal a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat.
- Értse a népesség földrajzi eloszlását és a települések elhelyezkedését meghatározó tényezőket.
- Tudja jellemezni a gazdasági élet fő ágait, ágazatait.
- Mutassa be szerepük, jelentőségük változását.
- Ismerje a világgazdaság pólusait, a gazdaságban betöltött szerepüket.
- Értse az integrációs folyamat lényegét és fokozatait.
- Legyenek biztos ismeretei az egyes térségek, gazdasági régiók történeti és területi átrendeződéséről.
- Mutassa be a környezetkárosító tényezők földrajzi okait.
- Ismerje és igazolja példákkal a globális környezeti és gazdasági problémák kialakulását, mérséklésük lehetőségeit.
- Legyen képes a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók (különféle méretarányú és tartalmú térképek, statisztikai kiadványok, lexikonok, folyóiratok, szakirodalom, képek, filmek, CD-romok, internet stb.) tartalmának értelmezésére információk, önálló gyűjtésére és azok feldolgozására.
- Tudja megmutatni térképeken, bejelölni kontúrtérképeken a topográfiai fogalmakat; megfogalmazni azok földrajzi tartalmi jegyeit.
- Alkalmazza a megszerzett kulcskompetenciákat, amelyek megerősítéséhez, rendszerezéséhez a földrajz tanulása-tanítása hozzájárult.
- Földrajzi tanulmányainak befejezése után is legyen igénye a földrajzi-környezeti problémák megismerésére, megértésére.
- Személyiségét jellemezze a környezete iránt érzett felelősségtudat és tenni akarás.